GENERALINĖS ADVOKATĖS VERICA TRSTENJAK IŠVADA, pateikta 2011 m. birželio 16 d.[1]

I — Įvadas

1. Austrijos *Oberster Gerichtshof* (Aukščiausiasis Teismas, toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) pagal SESV 267 straipsnį pateikė Teisingumo Teismui kelis prejudicinius klausimus, kuriais prašo išaiškinti 1978 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvos 79/7/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje[2] 4 straipsnį.

2. Šie klausimai iškilo nagrinėjant senatvės pensijos gavėjos W. Brachner (toliau – ieškovė pagrindinėje byloje) ir *Pensionsversicherungsanstalt* (pensijų draudimo įstaiga, toliau – atsakovė pagrindinėje byloje) teisinį ginčą dėl ieškovei priklausančios pensijos dydžio. Teisinis ginčas iš esmės kilo dėl to, ar dėl nacionalinės pensijų draudimo teisės aktuose numatyto kasmetinio pensijos koregavimo atsižvelgiant į perkamosios galios pokyčius ieškovė dėl savo lyties, galimas dalykas, atsiduria padėtyje, nepalankesnėje negu kitų pensijos gavėjų. Vadinasi, galiausiai keliamas klausimas dėl kompleksinių nacionalinės socialinės politikos mechanizmų suderinamumo su Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtintu vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principu, kuris nustatytas ir Direktyvoje 79/7. Pirmiausia ginčijama tai, ar tokie mechanizmai iš viso patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį. Toliau reikia nustatyti, ar prireikus galima objektyviai pagrįsti nevienodą požiūrį į vyriškosios ir moteriškosios lyties pensijos gavėjus.

3. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą iš esmės siekiama išsiaiškinti, ar konkrečios Austrijos teisės normos dėl pensijos dydžio koregavimo suderinamos su Europos Sąjungos teisės aktais po to, kai 2009 m. rugsėjo 24 d. sprendime Austrijos *Verfassungsgerichtshof* (Konstitucinis Teismas) jau išreiškė nuomonę dėl šių teisės normų atitikties Konstitucijai, pirmiausia dėl klausimo, ar jos

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL L 6, p. 24; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 215.

nepriešťarauja lygybės principui ir Konstitucijoje įtvirtintai teisei į nuosavybės neliečiamybę. Šiame sprendime *Verfassungsgerichtshof* pripažino šių teisės normų atitiktį Konstitucijai ir, be kita ko, kaip nepagrįstus atmetė daugelio Austrijos teismų, taip pat ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, prašymus dėl nagrinėjamų teisės nuostatų panaikinimo.

4. Vienas svarbiausių Europos kultūros laimėjimų – tai moterų lygių galimybių įtvirtinimas asmeniniame ir visuomeniniame gyvenime bei teisinėje srityje. Tai istorinio proceso, prasidėjusio Švietimo epochoje kartu su žmogaus teisių teorija, rezultatas. Proveržį lėmė daugybės praėjusiame šimtmetyje už laisvę ir apsisprendimo teisę kovojusių moterų indėlis. Tai patvirtina lygių galimybių idėjos įtvirtinimas daugelyje deklaracijų ir teisės instrumentų, priimtų įvairiose srityse [3].

3 — Moterų lygių galimybių idėjos pradininkė – Marie Gouze, dar žinoma kaip Olympe de Gouges (1748–1793); ji 1791 m. priėmė Moterų ir piliečių teisių deklaraciją („Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne“). Kaip kovotoja su moterų diskriminacija profesinėje srityje pagarsėjo taip pat Marie Curie (1867–1934), pirmoji moteris, dėsčiusi Sorbonos universitete ir apdovanota Nobelio premija.

II — Teisinis pagrindas

A — *Europos Sąjungos teisės aktai* [4]

5. Direktyvos 79/7/EEB pirmuose keturiuose straipsniuose nustatyta:

„*1 straipsnis*

„Šios direktyvos tikslas yra nuosekliai įgyvendinti vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principą socialinio aprūpinimo srityje ir kitose socialinės apsaugos srityse, nurodytose 3 straipsnyje. Šis principas toliau vadinamas „vienodo požiūrio principu“.

2 straipsnis

Ši direktyva taikoma dirbantiems asmenims, įskaitant savarankiškai dirbančius asmenis, pagal darbo sutartį ir savarankiškai dirbančius asmenis, kurių veiklą nutraukia liga, nelaimingas atsitikimas arba priverstinis nedarbas, ir darbo ieškantiems asmenims, taip pat pagal darbo sutartį ir savarankiškai

4 — Kaip ESS bei SESV, „Europos Sąjungos teisės“ sąvoka šioje byloje vartojama kaip bendra sąvoka, apimanti Bendrijos teisę ir Europos Sąjungos teisę. Toliau minint konkrečias pirminės teisės nuostatas nurodomos *ratione temporis* galiojančios normos.

dirbantiems asmenims, išėjusiems į pensiją arba netekusiems darbingumo.

3 straipsnis

1. Ši direktyva taikoma:

a) įstatymų nustatytoms socialinės apsaugos sistemoms, kurios numato apsaugą šiais atvejais:

— ligos,

— invalidumo,

— senatvės,

— nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų,

— nedarbo,

b) socialinės paramos sistemai tiek, kiek ji papildo arba pakeičia a punkte nurodytas sistemas.

2. Ši direktyva nėra taikoma nuostatoms, susijusioms su maitintojo netekimo išmokomis arba šeimos išmokomis, išskyrus šeimos išmokas, kurios skiriamos didinant išmokas 1 dalies a punkte nurodytais atvejais.

3. Atsižvelgiant į tai, kad būtina užtikrinti vienodo požiūrio principo įgyvendinimą profesinės socialinės apsaugos sistemoje, Taryba Komisijos pasiūlymu priima nuostatas, apibrėžiančias šio principo esmę, apimtį ir taikymo tvarką.

4 straipsnis

1. Vienodo požiūrio principas reiškia, kad negali būti jokios lyčių diskriminacijos, tiesioginės arba netiesioginės, ypač dėl santuokinės arba šeimyninės padėties ir ypač susijusios su:

— socialinės apsaugos sistemų taikymo apimtimi ir galimybių naudotis jomis sąlygomis,

— įsipareigojimu mokėti įmokas ir įmokų dydžio apskaičiavimu,

— išmokų apskaičiavimu, įskaitant išmokų padidinimą sutuoktiniams ir išlaikomiems asmenims, taip pat sąlygomis, kurios reguliuoja teisės į išmokas trukmę ir išlaikymą.

2. Vienodo požiūrio principas nekeičia su moterų apsauga dėl motinystės susijusių nuostatų.“

B — *Nacionalinės teisės aktai*

6. Svarbios nacionalinės teisės nuostatos – tai 1955 m. rugsėjo 9 d. Bendrasis socialinio draudimo įstatymas (*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz*, toliau – ASVG) [5]. ASVG 108 ir paskesniuose straipsniuose numatyta išsami pensijos koregavimo sistema.

7. ASVG 108 straipsnio 5 dalyje koregavimo koeficientas apibrėžiamas taip:

„Koregavimo koeficientas: Federalinė socialinės apsaugos, kartų ir vartotojų apsaugos ministerija kiekvienais metais ne vėliau kaip atitinkamų metų lapkričio 30 d. nutarimu nustato kitų kalendorinių metų koregavimo kriterijų (108f straipsnis). Nutarimus teikiama tvirtinti federacinei vyriausybei. Koregavimo koeficientas, jei nėra nustatyta kitaip, taikomas pensijų ir fiksuotų socialinės apsaugos išmokų didinimui."

8. ASVG 108f straipsnyje nustatyta:

„1. Federalinė socialinės apsaugos, kartų ir vartotojų apsaugos ministerija, atsižvelgdama į 108e straipsnio 9 Z 1 dalyje nustatytą referencinį dydį, nustato kiekvienų kalendorinių metų koregavimo koeficientą.

2. Nustatomas toks referencinis dydis, kad koreguojamos pensijos padidėjimas atitiktų padidėjusį vartotojų kainų indeksą pagal 3 dalį. Rezultatas suapvalinamas iki tūkstantosios dalies.

3. Vartotojų kainų indekso didėjimas nustatomas atsižvelgiant į vidutinį kainų didėjimą per dvylikos kalendorinių mėnesių laikotarpį, kuris eina prieš koregavimo metus ir baigiasi atitinkamų metų liepą, taikant 2000 vartotojų kainų indeksą arba jį pakeičiantį indeksą <…>."

9. Dėl kasmetinio pensijos padidinimo ASVG 108h straipsnyje nustatyta:

„1. Kiekvienų metų sausio 1 dieną

a) iš pensijų draudimo sistemos mokamos pensijos, mokėtinos iki sausio 1 dienos,

<…>

dauginamos iš koregavimo koeficiento. <…>"

5 — 1955 m. rugsėjo 9 d. Federalinis bendrojo socialinio draudimo įstatymas (*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz*, toliau – ASVG) *BGBl.* 189/1955, paskutinį kartą iš dalies pakeistas federaliniu įstatymu *BGBl.* I, 150/2009.

10. Federalinės ministerijos nutarimu[6] 2008 m. koregavimo koeficientas sudarė 1,017. Taigi pagal ASVG 2008 metais visos pensijos iš principo buvo padidintos 1,7 %.

11. Tačiau ASVG 634 straipsnio 10 dalyje, išdėstytoje Federalinio įstatymo *BGBl.* I 101/2007[7] redakcija, numatyta nukrypti leidžianti nuostata, kuria 2008 m. nustatomas kitoks pensijos padidinimas:

„Nukrypstant nuo 108h straipsnio 1 dalies pirmo sakinio 2008 kalendoriniais metais visos didesnės negu 746,99 euro per mėnesį pensijos nedauginamos iš koregavimo koeficiento, o didinamos taip:

1) didesnės negu 746,99 euro, bet mažesnės negu 1 050 eurų per mėnesį pensijos didinamos 21 euru;

2) didesnės negu 1 050 eurų, bet mažesnės negu 1 700 eurų per mėnesį pensijos dauginamos iš koeficiento 1,020;

3) didesnės negu 1 700 eurų, tačiau mažesnės negu 2 161,50 euro per mėnesį pensijos didinamos nuo 2 iki 1,7 % (mažėjant linijiniu būdu) ir

4) didesnės negu 2 161,50 euro per mėnesį pensijos didinamos 36,75 euro.“

12. Pensijos gavėjai, kurių pensija dėl trumpo draudimo laikotarpio arba mažo apskaičiavimo pagrindo yra tokia maža, kad nepadengia pragyvenimo minimumo, pagal ASVG 292 straipsnį turi teisę į kompensacinį priedą. Socialinės apsaugos teisės aktuose šis pragyvenimo minimumas nustatomas pagal vadinamąjį referencinį kompensacinio priedo tarifą. Pagal ASVG 292 straipsnio 2 dalį

6 — *BGBl.* II, 337/2007.

7 — Federalinis įstatymas, iš dalies keičiantis Federalinį gydymo įstaigų ir sanatorijų įstatymą (*Bundesgesetz über Krankenanstalten und Kuranstalten*), 1998 m. Gydytojų įstatymą, (*Ärztegesetz 1998*), Privačių gydymo įstaigų ir finansavimo fondų įstatymą (*Privatkrankenanstalten-Finanzierungsfondsgesetz*), Bendrąjį socialinio draudimo įstatymą (*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz*), Pramonės darbuotojų socialinio draudimo įstatymą (*Gewerbliches Sozialversicherungsgesetz*), Žemdirbių socialinio draudimo įstatymą (*Bauern-Sozialversicherungsgesetz*), Valstybės tarnautojų draudimo ligos ir nelaimingų atsitikimų atveju įstatymą (*Kranken- und Unfallversicherungsgesetz*), 1977 m. Bedarbių draudimo įstatymą (*Arbeitslosenversicherungsgesetz 1977*), Specialiosios paramos įstatymą (*Sonderunterstützungsgesetz*), Karinės tarnybos pensijų įstatymą (*Heeresversorgungsgesetz*), 1957 m. Karo aukų pensijų įstatymą (*Kriegsopferversorgungsgesetz 1957*) ir 1967 m. Įstatymą dėl šeimos išlaidų kompensavimo (*Familienlastenausgleichsgesetz 1967*) (Federalinis įstatymas dėl teisės aktų derinimo su susitarimu pagal B-VG dėl Sveikatos priežiūros sistemos organizavimo ir finansavimo 2008–2013 m. laikotarpiu 15a straipsnį), *BGBl.* I, 101/2007.

nustatant teisę į kompensacinį priedą būtina taip pat atsižvelgti į visas bendrame namų ūkyje gyvenančių sutuoktinių neto pajamas. Keičiant ASVG 634 straipsnio 10 dalį tuo pačiu įstatymo pakeitimu referencinis kompensacinio priedo tarifas buvo padidintas nuo 726 iki 747 eurų (maždaug 2,81 %), o bendrame namų ūkyje gyvenantiems sutuoktiniams – nuo 1 091,14 euro iki 1 120 eurų (maždaug 2,58 %) (pakeisto įstatymo 4 Z 41 straipsnio a ir b punktai).

III — Faktinės aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

13. 1947 m. birželio 8 d. gimusi ieškovė pagrindinėje byloje gauna iš atsakovės pensijų draudimo įstaigos senatvės pensiją pagal ASVG. 2007 m. ši pensija sudarė 368,16 euro bruto per mėnesį. 2008 m. gegužės 8 d. sprendimu atsakovė pagrindinėje byloje pripažino, kad, atsižvelgiant į 2008 metams nustatytą 1,017 koregavimo koeficientą, ieškovės pensija nuo 2008 m. sausio 1 dienos sudaro 374,42 euro per mėnesį.

14. Šis sprendimas buvo apskųstas reikalaujant nuo 2008 m. sausio 1 d. mokėti 389,16 euro dydžio bruto mėnesinę pensiją. Įstatymo leidėjo numatytas pensijos koregavimas nuo 2008 m. sausio 1 d. pažeidžia lygybės principą ir nuosavybės neliečiamybės garantiją, taip pat dėl netiesioginės moterų diskriminacijos – Direktyvos 79/7 4 straipsnį.

15. Pirmosios instancijos teismas patenkino ieškinio reikalavimus motyvuodamas tuo, kad tai yra neleistina netiesioginė moterų diskriminacija. Apeliacinės instancijos teismas patenkino atsakovės pagrindinėje byloje pateiktą apeliacinį skundą. Jis įpareigojo atsakovę nuo 2008 m. sausio 1 d. sumokėti ieškovei pagrindinėje byloje tik jau administraciniame sprendime nustatytą 374,42 euro bruto mėnesinę pensiją ir atmetė reikalavimus dėl didesnės pensijos. Dėl apeliacinės instancijos sprendimo ieškovė pagrindinėje byloje pateikė kasacinį skundą, kuriame prašo palikti galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą.

16. *Oberster Gerichtshof*, nagrinėdamas kasacinį skundą, kreipėsi į Austrijos *Verfassungsgerichtshof* (Konstitucinis Teismas) su prašymu panaikinti ASVG 634 straipsnio 10 dalies, išdėstytos Federalinio įstatymo *BGBl.* I, 101/2007 redakcija, formuluotę: „didesnės negu 746,99 euro per mėnesį“ ir ASVG 634 straipsnio 10 dalies Z 1 punkto, išdėstyto Federalinio įstatymo *BGBl.* I,

101/2007 redakcija, formuluotę: „daugiau negu 746,99 euro“. Prašymas dėl panaikinimo buvo grindžiamas tuo, kad šiose nuostatose 2008 m. numatyta kitokia pensijų padidinimo tvarka didesnėms negu 749,99 euro pensijoms pažeidžia lygybės principą. 2009 m. rugsėjo 24 d. sprendimu *Verfassungsgerichtshof* sujungė šio ir dar kitų Austrijos teismų analogiškus prašymus, iš viso 143, ir, išnagrinėjęs juos kartu, atmetė. Gavus šį sprendimą, kasacinis procesas turėjo būti pratęstas *ex officio*.

17. Šiuo metu pagrindinės bylos dalyką sudaro šalių ginčijamas klausimas, ar įstatymų leidėjo numatytas pensijos koregavimas 2008 m. dėl netiesioginės moterų diskriminacijos pažeidžia Direktyvos 79/7 4 straipsnį. *Oberster Gerichtshof* pripažįsta turintis abejonių dėl šios direktyvos nuostatos aiškinimo. Todėl jis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

1. Ar Direktyvos 79/7/EEB 4 straipsnis aiškintinas taip, kad šios normos 1 dalyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas taikomas ir privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytam kasmetiniam pensijos koregavimui (indeksavimui)?

2. Jeigu būtų teigiamai atsakyta į pirmąjį klausimą:

ar Direktyvos 79/7/EEB 4 straipsnis aiškintinas taip, kad pagal jį draudžiama nacionalinė nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai mažiausių pensijų gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas nei kitiems pensijų gavėjams, jeigu toks reglamentavimas turi neigiamų pasekmių 25 % vyriškosios lyties pensijų gavėjų, palyginti su 57 % moteriškosios lyties pensijų gavėjų, ir nėra objektyvių pateisinimo priežasčių?

3. Jeigu būtų teigiamai atsakyta į antrąjį klausimą:

ar nepalankesnė moteriškosios lyties pensijų gavėjų padėtis kasmetinio jų pensijos padidinimo atveju gali būti pateisinama mažesniu pensiniu amžiumi ir (arba) tuo, kad jos gauna pensijas ilgesnį laiką, ir (arba) tuo, kad buvo neproporcingai padidintas socialinės teisės normose numatytų minimalių pajamų referencinis tarifas (referencinis kompensacinės priemokos tarifas), jei nuostatose dėl socialinės teisės normose įtvirtinto minimalių pajamų užtikrinimo (kompensacinė priemoka) numatytas kitų pensijos gavėjo ir bendrame namų ūkyje su juo gyvenančio

sutuoktinio pajamų įskaitymas, o kitų pensijų gavėjų atveju pensija padidinama neįskaičiuojant kitų pensijos gavėjo arba jo sutuoktinio pajamų?

IV — Procesas Teisingumo Teisme

18. 2010 m. vasario 9 d. sprendimas dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismo kanceliarijoje gautas 2010 m. kovo 8 dieną.

19. Rašytines pastabas per Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje numatytą terminą pateikė Austrijos ir Airijos vyriausybės bei Europos Komisija.

20. 2011 m. balandžio 13 d. posėdyje dalyvavo ir žodines pastabas pateikė Austrijos ir Airijos vyriausybių bei Europos Komisijos atstovai.

V — Pagrindiniai proceso šalių argumentai

A — *Dėl pirmojo prejudicinio klausimo*

21. *Austrijos vyriausybė* mano, kad nors pagal Direktyvos 79/7 tekstą pensijos koregavimas nepatenka į jos taikymo sritį, tačiau iš direktyvos tikslo – būtent užtikrinti moterų ir vyrų lygybę socialinės apsaugos srityje – matyti, kad atsakymas į pirmąjį klausimą turėtų būti teigiamas.

22. Tačiau *Airija* į pirmąjį klausimą siūlo atsakyti taip, kad Direktyvos 79/7 4 straipsnį reikia aiškinti taip, jog šios normos 1 dalyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas netaikomas privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytam kasmetiniam pensijos koregavimui (indeksavimui).

23. Grįsdama savo teisinį vertinimą ji iš pradžių nurodo, kad išmoka patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį tik tada, kai privalomojoje apsaugos sistemoje ji numatyta kaip apsauga tam tikrų išvardytų rizikų atveju, yra tokios sistemos dalis arba yra tam tikra socialinės paramos forma, kuria siekiama identiško tikslo. Remiantis tokia apibrėžtimi aiškėja, kad pagrindinės pensijos išmoka, kurią ieškovė pagrindinėje byloje gauna nuo tada, kai jai suėjo 60 metų, patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį. Tačiau kasmetinio Austrijoje vykdomo pensijos koregavimo tikslas yra kitas, būtent visiems pensijos gavėjams užtikrinti tam tikras minimalias pajamas. Todėl tai nėra tiesiogiai susiję su tikslu apsaugoti nuo senatvės rizikų.

24. Be to, Airija pagal analogiją taiko teismo praktiką, susijusią su 1971 m. birželio 14 d. Reglamento Nr. 1408/71 dėl socialinės apsaugos sistemų taikymo pagal darbo sutartį dirbantiems asmenims ir jų šeimos nariams, judantiems Bendrijoje [8], 46 ir 51 straipsniais, kurioje Teisingumo Teismas atskyrė pagrindinę senatvės pensiją ir koregavimus, vykdomus atsižvelgiant į kainų lygio pokyčius ir kt. Remiantis šia teismo praktika reikia atskirti pradinį senatvės pensijos apskaičiavimą (t. y. procedūrą, kai nustatomas mokėtinos pensijos dydis pirmą kartą mokant išmoką) ir vėlesnį jos koregavimą, kai atsižvelgiant į tokius veiksnius, kaip antai infliaciją, išmokos tarifas keičiamas tam tikru dydžiu ar procentine dalimi.

25. Airijos manymu, pradinis senatvės pensijos apskaičiavimas patenka į sąvokos „išmokų apskaičiavimas“ taikymo sritį, vadinasi, taip pat į Direktyvos 79/7 taikymo sritį. Tačiau vėlesnis koregavimas atsižvelgiant į pragyvenimo išlaidas jau nėra „išmokų apskaičiavimas“, todėl nepatenka į šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalies taikymo sritį.

26. *Komisija* siūlo į pirmąjį klausimą atsakyti taip, kad Direktyvos 79/7 4 straipsnis aiškintinas taip, jog šios normos 1 dalyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas taikomas ir privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytam kasmetiniam pensijos koregavimui (indeksavimui).

27. Jos nuomone, Direktyva 79/7 turi būti aiškinama plačiai, taigi kaip apimanti ne tik pagrindinį socialinių išmokų apskaičiavimą, bet ir vėlesnį jų didinimą. Direktyva netektų veiksmingumo, jei būtų taikoma tik pradiniam išmokos dydžio nustatymui, be ne vėlesniems indeksavimams. Tada valstybės narės blogiausiu atveju vienos kurios lyties atstovams netgi galėtų visiškai netaikyti pensijos koregavimo, ir ilgainiui dėl to atsirastų didelių skirtumų tarp moterų ir vyrų pensijų. Taryba, kaip teisės aktų leidėja, negalėjo palikti tokios reguliavimo spragos.

28. Kasmetinio pensijos koregavimo sistema patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį, nes tai socialinės apsaugos išmoka, kuri tiesiogiai ir iš esmės susijusi su apsauga direktyvos 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų rizikų atvejais, būtent kai senatvėje sumažėja pragyvenimui reikalingos pajamos ir (arba) jų perkamoji galia. Pensijos koregavimo tikslas užtikrinti pensijų vertę ir išsaugoti jų perkamąją galią. Be to, koregavimas yra tiesiogiai susijęs su anksčiau pripažintos išmokos suma, kuri yra apskaičiavimo pagrindas taip pat tada, kai pensija didinama procentine dalimi.

8 — OL L 149, p. 2; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 1 t., p. 35.

29. Net teigiant, kad vėlesnis pensijos didinimas nepatenka į apskaičiavimo sąvoką, negalima daryti išvados, kad direktyva neapima vėlesnio pensijos koregavimo arba indeksavimo. Juk 4 straipsnyje pateiktas situacijų sąrašas nėra išsamus, kaip matyti iš šios nuostatos formuluotės („ypač“).

B — *Dėl antrojo prejudicinio klausimo*

30. *Austrijos vyriausybė* siūlo į antrąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad jeigu teisės aktuose dėl privalomojo pensinio draudimo numatyta kasmetinio pensijos koregavimo (indeksavimo) sistema patenka į Direktyvos 79/7 4 straipsnyje nustatyto vienodo požiūrio principo taikymo sritį, šią nuostatą reikia aiškinti taip, jog nacionalinės teisės nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai pensijos gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas, nėra diskriminacija dėl lyties, nes vienos lyties atstovų, patiriančių neigiamą poveikį, skaičius toje asmenų grupėje, taip pat palyginti su bendru pensijos gavėjų skaičiumi, nėra daug didesnis arba nėra kitos asmenų grupės, kurios situaciją būtų galima tiesiogiai palyginti su tariamai nepalankesnėje situacijoje esančių asmenų grupės padėtimi.

31. Šiuo klausimu ji iš pradžių nurodo, kad dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nurodytos procentinės dalies, atitinkamai 25 % vyriškosios lyties ir 57 % moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjų, negalima tvirtinti, kad dėl atitinkamos priemonės didelė vienos lyties atstovų procentinė dalis, palyginti su kitos lyties atstovais, patenka į nepalankesnę situaciją, kaip tai suprantama pagal teismo praktiką. Net jei remiantis teismo praktika ir negalima nustatyti konkrečios procentinės dalies, kurią viršijus pripažįstama esant netiesioginę diskriminaciją, nagrinėjamoje situacijoje procentinių dalių skirtumas nėra toks didelis kaip kitais atvejais, kad tai iš tiesų būtų galima vertinti kaip diskriminaciją.

32. Be to, ji nurodo, kad pensijų sistemos srityje taikomų priemonių poveikis abiejų lyčių atstovams yra skirtingas, nes skiriasi vyrų ir moterų profesinė biografija. Jei įstatymų leidėjas, priimdamas visas priemones, turėtų atsižvelgti tik į tai, kokia tam tikros lyties procentinė dalis patirs dėl to neigiamų pasekmių, valstybės narės netektų Europos Sąjungos teisės aktuose joms suteiktos autonomijos vykdyti nacionalinę socialinę politiką, o tai prieštarautų ligšiolinei teismo praktikai. Tokiu atveju ateityje kaip diskriminacija nebūtų vertinamas tik linijinis visų išmokų koregavimas taikant vienodą procentinį tarifą.

33. Austrijos vyriausybės manymu, siekiant nustatyti, ar yra diskriminacija, būtina vertinti kiekvienos grupės situaciją visų pensijos gavėjų atžvilgiu. Atitinkamų procentinių dalių analizė rodo, kad nė vienoje situacijoje neigiamų pasekmių patiriančių moterų skaičius nėra pakankamas, kad būtų galima pripažinti esant diskriminaciją dėl lyties, ir jau vien todėl toks reglamentavimas neprieštarauja Direktyvai 79/7. Nepaisydama to, ji nurodo, kad, norint pripažinti diskriminacijos buvimą, reikia remtis aiškia lyginamąja grupe. Tačiau, atliekant pensijos koregavimą 2008 m., tokios aiškios lyginamosios grupės nebuvo, nes, atsižvelgiant į individualią suinteresuotojo asmens ir (arba) prireikus į sutuoktinio situaciją, galėjo būti nustatyta skirtinga koregavimo suma.

34. *Airijos* manymu, į antrąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip, kad pagal Direktyvos 79/7 4 straipsnį nedraudžiama nacionalinė nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai mažiausių pensijų gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas nei kitiems pensijos gavėjams.

35. Airijos nuomone, pirma, reikia nustatyti, su kieno situacija reikia lyginti ieškovės pagrindinėje byloje situaciją. Antra, reikia nustatyti, ar šis asmuo (asmenų grupė) yra palankesnėje situacijoje negu W. Brachner. Jei atsakymas teigiamas, tada reikia nustatyti, ar dėl tokio nevienodo požiūrio palankesnėje situacijoje yra kitos lyties atstovas. Jei atsakymas teigiamas, reikia nustatyti, ar tokį nevienodą požiūrį galima pateisinti objektyviomis priežastimis, kurios neturi nieko bendra su lytimi. Airija daro išvadą, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateikti palyginimai nesusiję su ieškovės pagrindinėje byloje situacija, vadinasi, prejudiciniai klausimai yra hipotetiniai ir todėl nepriimtini.

36. Tuo atveju, jei Teisingumo Teismas, neatsižvelgdamas į šiuos argumentus, nuspręstų, kad klausimai priimtini, Airija tvirtina, kad iš nacionalinio teismo išdėstytų faktinių aplinkybių nėra aišku, kad ieškovė pagrindinėje byloje (arba asmenų grupė, kuriai ji priklauso) yra mažiau palankioje situacijoje negu lyginamas konkretus vyriškosios lyties atstovas (arba daugiausia iš vyrų susidedanti lyginamoji grupė). Nors ir tiesa, kad kai kurioms pensijos gavėjų grupėms pensijos buvo padidintos didesne procentine dalimi negu kitoms grupėms, tačiau ne visas šias grupes daugiausia sudaro vyrai.

37. Airijos manymu, aiškiai nematyti, kad kompensacinio priedo mokėjimo sistema yra diskriminacinio pobūdžio. Moterys sudaro 54 % kompensacinio priedo gavėjų, o tai

beveik tiksliai atitinka pensijos gavėjų moterų dalį (53 %). Todėl negalima tvirtinti, kad kompensacinio priedo gavėjų grupę daugiausia sudaro moterys ar vyrai. Ji tiesiog atspindi tai, kokią procentinę visų gyventojų dalį sudaro pensijos gavėjai. Koreguojant pagrindinę pensiją kitos pajamos neįskaičiuojamos (taigi čia taikomi kiti baziniai tarifai negu kompensacinio priedo atveju). Šie baziniai tarifai taikomi tiek mažiausių pensijų gavėjams (kurių didžioji dalis yra moterys), tiek didelių pensijų gavėjams (kurių didžioji dalis yra vyrai). Todėl negalima teigti, kad dėl šių dviejų apskaičiavimo metodų palankesnėje situacijoje atsiduria grupė, kurią daugiausia sudaro vyrai, palyginti su grupe, kurią daugiausia sudaro moterys. Net jei didelių pensijų gavėjų grupė (kurią daugiausia sudaro vyrai) kažkuria prasme ir yra palankesnėje situacijoje, nėra taip, kad tariamai neigiamų pasekmių patiriančią grupę (kompensacinio priedo gavėjus) sudaro daugiausia moterys.

38. Galiausiai Airija nurodo, kad valstybės narės, nustatydamos skirtingą pajamų įskaičiavimo tvarką apskaičiuojant kompensacinį priedą ir įprastą pensiją, neperžengia turimos diskrecijos ribų, nes jos vienų išmokų atveju gali atsižvelgti į išmokos gavėjo turtinę situaciją, o kitų – neatsižvelgti.

39. *Komisija* siūlo į antrąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad Direktyvos 79/7 4 straipsnį reikia aiškinti taip, jog pagal jį draudžiama nacionalinė nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai mažiausių pensijų gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas nei kitiems pensijos gavėjams, jeigu toks reglamentavimas turi neigiamų pasekmių 25 % vyriškos lyties pensijos gavėjų, palyginti su 57 % moteriškos lyties pensijos gavėjų, nebent tai galima pateisinti objektyviais veiksniais, kurie neturi nieko bendra su diskriminacija dėl lyties.

40. Grįsdama savo teisinį požiūrį Komisija nurodo, kad pagal teismo praktiką nevienodas požiūris yra tada, kai darbuotojų moterų, kurios neįvykdo tam tikrų sąlygų, kad joms būtų taikoma atleidimo iš darbo apsauga, procentinė dalis statistiškai yra daug mažesnė arba ši dalis yra mažesnė, bet ilgą laikotarpį skirtumas išlieka gana pastovus. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, iš kurių matyti, kad mažiausią pensiją gauna 57 % moterų ir 25 % vyrų, negalima nesutikti, kad neigiamą poveikį pirmiausia patiria moterys, todėl moterys yra objektyviai nepalankesnėje situacijoje. Toks nevienodas požiūris dar labiau

išryškėja tada, kai tarp asmenų, kurie negauna kompensacinio priedo, yra daug daugiau moterų negu vyrų.

Tai turėjo būti svarbus žingsnis kovojant su skurdu senatvėje. Tačiau asmenims, kaip antai ieškovei pagrindinėje byloje, kuri turi kitų (savo pačios arba sutuoktinio) pajamų, tokia socialinės politikos priemonė nereikalinga. Manoma, kad asmenims, kurie gauna kitų pajamų, negresia skurdas senatvėje, todėl jiems nereikia taikyti didesnio koregavimo negu tas, kuris nustatomas atsižvelgiant į vartotojų indeksą.

C — *Dėl trečiojo prejudicinio klausimo*

41. *Austrijos vyriausybė* siūlo į trečiąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad jei Teisingumo Teismas vis dėlto pripažintų, kad tam tikrai pensijos gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas yra moterų diskriminacija, ją galima pateisinti glaudžia sąsaja su specialiu kompensacinio priedo padidinimu ir ja įgyvendinamu kovos su skurdu tikslu (teisėtas socialinės politikos tikslas). Be to, ši priemonė yra tinkama šiems tikslams pasiekti ir neviršija to, kas būtina. Tam neprieštarauja tai, kad apskaičiuojant kompensacinį priedą atsižvelgiama į kitas pensijos gavėjo pajamas bei bendrame namų ūkyje kartu su juo gyvenančio sutuoktinio arba registruoto partnerio pajamas.

43. Be to, Austrijos vyriausybė nurodo 2009 m. rugsėjo 24 d. Austrijos *Verfassungsgerichtshof* sprendimą, kuriame jis pripažino, kad pensijos koregavimas 2008 m. atitinka Konstituciją ir nepažeidžia pagrindinių teisių, pirmiausia lygybės principo. Be to, *Verfassungsgerichtshof* pripažino tiesioginį ryšį (sąveiką) tarp pensijos koregavimo ir specialaus kompensacinio priedo padidinimo. Todėl į pastarąjį būtina atsižvelgti vertinant pensijų išmokų padidinimą taikant specialų pensijos koregavimą 2008 m.

42. Dėl specialaus kompensacinių priedų referencinio tarifo padidinimo pagrindimo Austrijos vyriausybė nurodo, kad pensijos koregavimu 2008 m. buvo siekiama suteikti paramą mažų ir mažiausių pensijų gavėjams.

44. *Airija* siūlo į trečiąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad tai, jog moteriškosios lyties pensijos gavėjai dėl kasmetinio jų pensijos padidinimo atsiduria nepalankesnėje padėtyje,

galima pateisinti, jei tokia priemonė būtina ir tinkama siekiant socialinės ir ekonominės politikos tikslo, kuris neturi nieko bendra su diskriminacija dėl lyties. Tiek, kiek valstybė narė remiasi Direktyvos 79/7 7 straipsnio 1 dalies a punktu, nepalankesnė situacija gali būti taip pat pateisinama mažesniu pensiniu amžiumi ir (arba) tuo, kad moteriškosios lyties pensijos gavėjai gauna pensijas ilgesnį laiką.

45. Grįsdama savo teisinę išvadą Airija nurodo, kad, įgyvendinant socialinės paramos priemones, neišvengiama, kad vienos išmokų gavėjų grupės paramą gauna, o kitos ne, nors prireikus galima taikyti išsamius kriterijus ir diferencijavimą. Teisingumo Teismo praktikoje yra daug atvejų, kai buvo priekaištaujama dėl nacionalinės teisės nuostatų diskriminacinio pobūdžio ir kai Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinės teisės aktuose nustatytus kriterijus galima pateisinti teisėtu tikslu. Nors biudžetiniai sumetimai negali pateisinti diskriminacijos dėl lyties, tačiau Teisingumo Teismas pripažino, kad būtinybė tinkamai valdyti valstybės išlaidas yra teisėtas tikslas. Airijos nuomone, valstybės narės, skirstydamos ribotas viešąsias lėšas per kasmetinę biudžeto sudarymo procedūrą, įgyvendina keletą teisėtų socialinės ir ekonomikos politikos tikslų, kaip antai ribotų viešųjų lėšų paskirstymą tarp skirtingų asmenų grupių ir tinkamą valstybės išlaidų valdymą. Tai darydamos valstybės narės turi didelę diskreciją. Taigi periodiškai koreguojant tarifus paprasčiau nustatyti standartizuotą padidinimą, o ne kiekvienam konkrečiam asmeniui apskaičiuoti konkrečią procentinę dalį. Nagrinėjamu atveju nacionalinis teismas pensijas suskirstė į keturias kategorijas. Tačiau jas galima suskirstyti ir kitaip. Airijos vyriausybė mano, kad labai išaugtų nacionalinės administracijos našta, jei kiekvieno reglamentavimo atveju, prieš numatant standartizuotą padidinimą, reikėtų atlikti statistinę analizę dėl vyrų ir moterų santykio.

46. Galiausiai Airija pripažįsta, kad Austrijoje, galimas dalykas, moterims ir vyrams nustatytas skirtingas pensinis amžius. Jei taip yra, Austrija prireikus gali remtis Direktyvos 79/7 7 straipsnio 1 dalies a punkte numatyta išimtimi. Vadinasi, Austrija turėtų teisę nustatyti skirtingą tvarką vyrams ir moterims, jei tai būtina dėl skirtingo pensinio amžiaus.

47. *Komisija* siūlo į trečiąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kad nepalankesnės moteriškosios lyties pensijos gavėjų padėties, į kurią jos patenka dėl kasmetinio jų pensijos padidinimo, negalima pateisinti mažesniu pensiniu amžiumi ir (arba) tuo, kad moteriškosios lyties pensijos gavėjai pensijas gauna ilgesnį laiką, arba tuo, kad buvo neproporcingai

padidintas socialinės teisės normose numatytų minimalių pajamų referencinis tarifas (referencinis kompensacinės priemokos tarifas), jei nuostatose dėl socialinės teisės normose įtvirtinto minimalių pajamų užtikrinimo (kompensacinė priemoka) numatytas kitų pensijos gavėjo bei bendrame namų ūkyje su juo gyvenančio sutuoktinio pajamų įskaitymas, o kitų pensijos gavėjų atveju pensija padidinama neįskaičiuojant kitų pensijos gavėjo arba jo sutuoktinio pajamų.

48. Dėl nevienodo požiūrio, grindžiamo moteriškosios lyties pensijos gavėjų mažesniu pensiniu amžiumi arba ilgesniu pensijų gavimo laikotarpiu, Komisija nurodo, kad į įgytų draudimo mėnesių skaičių jau buvo atsižvelgta apskaičiuojant pensiją, todėl į jį negalima atsižvelgti dar kartą. Dėl vidutiniškai ilgesnės moterų gyvenimo trukmės Komisija teigia, kad tai nėra teisėtas pateisinimo pagrindas, nes ilgesnė gyvenimo trukmė yra tipiškas su lytimi susijęs skirtumas, be to, neaišku, kokio tiksliai teisėto tikslo siekiama referencinio kompensacinio priedo tarifo padidinimu.

Galiausiai Komisija nurodo, kad Teisingumo Teismas pripažįsta valstybių narių turimą veiksmų laisvę socialinės apsaugos sistemų srityje, tačiau tik su sąlyga, kad priemonė turi būti būtina ir tinkama socialiniam tikslui pasiekti.

VI — Teisinis vertinimas

A — *Įvadinės pastabos*

1. Europos Sąjungos teisės aktuose įtvirtinti diskriminacijos draudimo principai

49. Moterų ir vyrų lygybės darbo vietoje principui [9] Europos Sąjungos darbo teisės normose tenka esminis vaidmuo [10]. Tarptautinės darbo teisės lygmeniu vienodas požiūris į moteris ir vyrus profesiniame gyvenime įtvirtintas 1951 m. birželio 29 d. Tarptautinės

9 — Dėl išsamaus vyrų ir moterų lygybės principo Europoje nagrinėjimo žr. C. McCrudden ir S. Prechal „The Concepts of Equality and Non-Discrimination in Europe: A practical approach“, Europos Komisijos ataskaita, Generalinis užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių direktoratas, 2009.

10 — Šiuo klausimu žr. D. Krimphove *Europäisches Arbeitsrecht*, Miunchenas, 1996, p. 140.

darbo organizacijos (toliau – TDO) konvencijoje Nr. 100 dėl vienodo atlyginimo vyrams ir moterims už lygiavertį darbą, kurią ratifikavo daug valstybių narių. Europos Sąjungos darbo teisės srityje Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos [11] 16 straipsnyje, kuris minimas tiek ES sutarties preambulėje, tiek EB 136 straipsnio pirmoje pastraipoje, nustatytas vienodo požiūrio ir lygių galimybių moterims ir vyrams plėtojimo reikalavimas. Be to, pirminės teisės lygmeniu EB 2 straipsnyje ir 3 straipsnio 2 dalyje nustatytas bendras tikslas skatinti vyrų ir moterų lygybę. Teisingumo Teismas nusistovėjusioje teismo praktikoje taip pat pabrėžė didžiulę šio reikalavimo svarbą, jį apibrėždamas kaip pamatinį Bendrijos teisės reikalavimą [12].

50. Iš pradžių Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas pirminės teisės lygmeniu vienodą požiūrį į moteriškosios ir vyriškosios lyties darbuotojus kaip teisiškai privalomą sąlygą įtvirtinto tik darbo užmokesčio srityje, būtent EB 141 straipsnyje (SESV 157 straipsnyje). Šioje nuostatoje kiekviena valstybė narė įpareigojama užtikrinti, kad moterims ir vyrams už lygiavertį darbą būtų atlyginama vienodai. Aiškindamas šią nuostatą Teisingumo Teismas ją išplėtojo iki išsamių diskriminacijos draudimo teisės normų. Tačiau kadangi ši teisės norma taikoma išskirtinai darbo užmokesčio situacijai, bet nereglamentuoja bendro vienodo požiūrio į skirtingas lytis profesiniame gyvenime, pradedant praėjusio šimtmečio aštuntuoju dešimtmečiu Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas ypač daug dėmesio skyrė šiai universalaus vienodo požiūrio į moteris ir vyrus temai ir priėmė daug teisės aktų, kuriuose reglamentuojami taip pat socialinės teisės aspektai, kaip antai darbuotojų teisė į socialinės apsaugos išmokas [13]. Vienas

11 — Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartijos 16 straipsnyje nustatyta: „Būtina užtikrinti vienodą požiūrį į moteris ir vyrus. Reikia toliau plėtoti lygias vyrų ir moterų galimybes. Šiuo tikslu tose srityse, kuriose būtina, reikia sustiprinti priemones, kurios užtikrina vyrų ir moterų lygybės įgyvendinimą, pirmiausia priėmimo į darbą, atlyginimo, darbo sąlygų, socialinės apsaugos, bendrojo ir profesinio mokymo bei profesinės karjeros srityse. Taip pat reikia plėtoti priemones, kurios padėtų vyrams ir moterims geriau suderinti savo profesines ir šeimos pareigas“.

12 — Žr. svarbiausius sprendimus: 1976 m. balandžio 8 d. Sprendimo *Defrenne* (*Defrenne II*, 43/75, Rink. p. 455) 12 punktą, 1978 m. birželio 15 d. Sprendimo *Defrenne* (*Defrenne III*, 149/77, Rink. p. 1365) 26 ir 27 punktus, 1986 m. vasario 26 d. Sprendimo *Marshall* (152/84, Rink. p. 723) 36 punktą ir Sprendimo *Beets-Proper* (262/84, Rink. p. 773) 38 punktą; taip pat 1994 m. vasario 24 d. Sprendimo *Roks ir kt.* (C-343/92, Rink. p. I-571) 36 punktą ir 2000 m. balandžio 6 d. Sprendimo *Jørgensen* (C-226/98, Rink. p. I-2447) 39 punktą, 2003 m. kovo 20 d. Sprendimo *Kutz-Bauer* (C-187/00, Rink. p. I-2741) 60 punktą ir 2003 m. spalio 23 d. Sprendimo *Schönheit ir Becker* (C-4/02 ir C-5/02, Rink. p. I-12575) 85 punktą.

13 — Žr. S. Prechal „Access to equality: An introduction“, *Access to equality between men and women in the European Community*, Briuselis, 1993, p. 1 ir paskesni, ir K.-J. Bieback *Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts*, Baden Badenas, 1997, p. 22 ir paskesni. Kaip teigia K.-J. Bieback (*Europäisches Sozialrecht*, 5-asis leidimas, Baden Badenas, 2010, p. 535, 1 punktas), vis dėlto sunku atskirti įprastą užmokestį ir profesinių socialinės apsaugos sistemų išmokas, o šias savo ruožtu sunku atskirti nuo privalomų (valstybinių) sistemų, nes dažnai profesinės sistemos yra labai priklausomos nuo valstybinių sistemų ir be pastarųjų nebūtų galima jų prasmingai reglamentuoti.

tokių priimtų teisės aktų yra nagrinėjamai bylai svarbi Direktyva 79/7, kuri reglamentuoja specifinį šios gyvenimo srities aspektą, būtent socialinės teisės sritį, todėl tam tikra prasme papildo EB 141 straipsnio reikalavimus. Kadangi jos nuostatos dėl socialinės apsaugos yra papildomo pobūdžio ir kadangi tada Europos Sąjunga dar neturėjo pakankamos kompetencijos darbo ir socialinės teisės srityje, Direktyva 79/7 grindžiama bendra kompetencija, nustatyta EB 308 straipsnyje (SESV 352 straipsnis).

nepaminėti, kad moterų ir vyrų lygybės principas buvo įtrauktas į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos [15] 21 ir 23 straipsnius ir taip galutinai patvirtintas. Pagal šias nuostatas ne tik draudžiama diskriminacija dėl lyties, bet Europos Sąjunga ir jos valstybės narės taip pat įpareigojamos įgyvendindamos Europos Sąjungos teisės aktus visose srityse užtikrinti lyčių lygybės principą.

2. Netiesioginės diskriminacijos nustatymas

51. Tačiau nuo to laiko Europos socialinės teisės srityje įvyko esminių pasikeitimų. Įsigaliojusia Amsterdamo sutartimi ir taikomais EB 13 straipsniu (SESV 19 straipsnis) bei EB 136 ir kt. straipsniais (SESV 151 ir kt. straipsniai) Europos Sąjungai buvo suteikta išsami kompetencija reglamentuoti visą socialinės apsaugos ir diskriminavimo draudimo sritį [14], o tai leido jai priimti nemažai teisės aktų. Tokiomis aplinkybėmis negalima

52. Pati Direktyva 79/9 nekito nuo pat jos įsigaliojimo momento. Praktiškai ji svarbi pirmiausia dėl netiesioginės diskriminacijos draudimo, kuris aiškiai nurodytas ir 4 straipsnio 1 dalyje, nes nacionalinėse socialinės teisės sistemose tiesioginė diskriminacija iš esmės jau panaikinta [16]. Ginčijamos nacionalinės teisės normos atveju taip pat kyla įtarimas dėl netiesioginės diskriminacijos, nes iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenų aiškėja, kad mažiausių

14 — Žr. 2011 m. kovo 1 d. Sprendimo *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* (C-236/09, Rink. p. I-773) 18 ir kt. punktus. Žr. D. Schiek „Europäisches Arbeitsrecht“, 3-iasis leidimas, Baden Badenas, 2007, p. 220, L. Galantino *Diritto comunitario del lavoro*, Turinas, 2000, p. 46 ir paskesni.

15 — OL C 83, p. 389.

16 — Žr. D. Krimphove (ten pat, minėta 10 išnašoje, p. 140), G. Haverkate ir S. Huster „Europäisches Sozialrecht — Eine Einführung“, Baden Badenas, 1999, 701 punktas, p. 399, kurie nurodo, kad Direktyvoje 79/7 daugiausia dėmesio praktiškai skirta netiesioginės diskriminacijos sričiai, kuri aiškiai nurodyta taip pat 4 straipsnio 1 dalyje.

pensijų gavėjų grupę, kuriai netaikomas specialus pensijos padidinimas, daugiausia sudaro moterys, nors tokia skirstymo tvarka nėra aiškiai siejama su lyties kriterijumi.

53. Tačiau iš pradžių reikia nustatyti, ar nacionalinėje teisėje numatytas pensijos koregavimas iš viso patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį. Toks yra pirmojo klausimo dalykas. Antruoju klausimu klausiama, ar tokia situacija, kai moterų ir vyrų, patiriančių neigiamą poveikį, dalis yra skirtinga ir nėra objektyvių pateisinimo priežasčių, yra Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalyje draudžiama diskriminacija dėl lyties. Savo trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nori sužinoti, ar galima pateisinti nepalankesnę finansinę vienos pensijų gavėjų grupės, palyginti su kita pensijų gavėjų grupe, kuriai šis reglamentavimas netaikomas, padėtį, nes pirmos grupės atveju įskaitomos kitos asmeninės pajamos bei bendrame namų ūkyje gyvenančio sutuoktinio pajamos. Dėl aiškumo prejudicinius klausimus reikia nagrinėti nurodyta eilės tvarka.

54. Išsamumo dėlei į Austrijos vyriausybės priekaištą, kad Austrijos *Verfassungsgerichtshof* jau atmetė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo prašymą dėl ginčijamos nacionalinės teisės nuostatos pripažinimo prieštaraujančia Konstitucijoje įtvirtintam lygybės principui, kuris taip pat apima diskriminacijos dėl lyties draudimą, kaip nepagrįstą, reikia atsakyti taip, kad ši aplinkybė neturi jokio poveikio nagrinėjamai prejudicinio sprendimo procedūrai, nes čia svarbu tik nustatyti, ar ši teisės norma neprieštarauja Europos Sąjungos teisės aktams. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, siekiant užtikrinti Sąjungos teisės viršenybės principą, kad minėta bendradarbiavimo sistema veiktų, nacionalinis teismas turi būti laisvas pateikti Teisingumo Teismui bet kurį prejudicinį klausimą bet kuriuo, kaip jis pats mano, tinkamu bylos nagrinėjimo momentu, net pasibaigus konstitucingumo kontrolės *ad hoc* procedūrai [17].

B — *Dėl pirmojo prejudicinio klausimo*

55. Kaip matyti iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pastabų, pagrindinės bylos šalys neginčija to, kad ieškovė pagrindinėje byloje, kaip pensijos gavėja, patenka į Direktyvos 79/7 taikymo sritį *ratione personae*, o ginčijamos teisės normos

17 — Žr. 2010 m. birželio 22 d. Sprendimo *Melki ir Abdeli* (C-188/10 ir C-189/10, Rink. p. I-5667) 52 punktą.

iš esmės taip pat patenka į direktyvos taikymo sritį *ratione materiae*. Tačiau šalys nesutaria dėl to, ar Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalyje nustatytas diskriminacijos draudimas taikomas ir privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytam kasmetiniam pensijos koregavimui (indeksavimui) [18].

56. Iš prejudicinio sprendimo proceso šalių, atrodo, tik Airijos nuomonė dėl pagrindinės bylos situacijos patekimo į Direktyvos 79/7 taikymo sritį *ratione materiae* yra kitokia. Dėl šios priežasties šį aspektą savo pastabose išnagrinėsiu atskirai. Todėl iš pradžių reikia išnagrinėti klausimą, ar byloje nagrinėjama pensijos koregavimo sistema yra įstatymais nustatyta sistema, kuri užtikrina apsaugą vienos iš Direktyvos 79/7 3 straipsnio 1 dalyje išvardytų rizikų atveju. Kaip Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, išmoka patenka į šios direktyvos taikymo sritį tada, kai teisės aktais nustatytoje apsaugos sistemoje ji numatyta kaip apsauga tam tikrų išvardytų rizikų atveju, yra tokios sistemos dalis arba yra tam tikra socialinės paramos forma, kurios tikslas identiškas [19]. Kitaip tariant, išmoka turi būti tiesiogiai ir iš esmės susijusi su apsauga kurios nors vienos iš 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų rizikų atveju [20].

57. Šiuo klausimu reikia pripažinti, kad šios direktyvos nuostatoje, be kita ko, aiškiai nurodyta apsauga senatvės atveju. Senatvės pensija, į kurią ieškovė pagrindinėje byloje turi teisę pagal įstatymus, be jokios abejonės, yra įstatymais nustatytos sistemos, užtikrinančios apsaugą rizikų atveju, dalis. Jai taip pat reikia priskirti periodiškus senatvės pensijos padidinimus, kaip antai čia nagrinėjamą pensijos koregavimą, kuriuo, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis [21], siekiama užtikrinti pensijų vertę ir išsaugoti jų perkamąją galią, nes įstatymų leidėjas, numatydamas tokias priemones, kaip savo pastabose nurodo Austrijos vyriausybė [22], siekia apsaugoti teisės turėtojus nuo senatvei būdingos grėsmės, būtent skurdo. Pensijos koregavimu, atsižvelgiant į tam tikrą vartotojų kainų indeksą, būtent siekiama neleisti, kad sumažėtų pragyvenimui reikalingos pajamos ir (arba) jų perkamoji galia. Taigi aiškinant direktyvą nėra svarbu, kad jos tekste nėra aiškiai nurodytas pensijos koregavimas, nes iš direktyvos 3 ir 4 straipsnių logikos ir tikslo aiškiai matyti, kad ją reikia aiškinti taip, kad į direktyvos taikymo sritį *ratione materiae* patenka ir toks pensijos koregavimas. Sunku būtų pagrįsti, kad tarp senatvės

18 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 7.

19 — Žr. 1986 m. birželio 24 d. Sprendimo *Drake* (150/85, Rink. p. 1995) 21 punktą, 1992 m. vasario 4 d. Sprendimo *Smithson* (C-243/90, Rink. p. I-467) 12 punktą ir 1992 m. liepos 16 d. Sprendimo *Jackson ir Cresswell* (C-63/91 ir C-64/91, Rink. p. I-4737) 15 punktą.

20 — Žr. 1996 m. liepos 11 d. Sprendimą *Atkins* (C-228/94, Rink. p. I-3633). Žr. J. Egger „Das Arbeits- und Sozialrecht der EU und die österreichische Rechtsordnung“, 2-asis leidimas, Viena, 2005, p. 323.

21 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 16.

22 — Žr. Austrijos vyriausybės rašytinių pastabų p. 18.

pensijos ir jos vėlesnio koregavimo egzistuoja esminis skirtumas, juk galiausiai koregavimas yra vien ankstesnės sumos perskaičiavimas. Pensijos padidinimas, kaip įstatymais numatyta vertės užtikrinimo priemonė, ką teisingai nurodo Komisija [23], yra tik konkretiems metams numatyta pensijos apskaičiavimo sąlyga.

58. Šį teiginį galima pagrįsti ne tik tuo, kad anksčiau pripažinta mėnesinės pensijos suma yra apskaičiavimo pagrindas ir didinant pensiją tam tikra procentine dalimi. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad pirminis senatvės pensijos tikslas, būtent apsauga nuo senatvės rizikų, išlieka nepakitęs ir po koregavimo. Dėl vėlesnio pensijos koregavimo, kitaip negu tvirtina Airija [24], pensijos gavėjo teisės kokybė nepakinta. Vadinasi, pensijos didinimo sistema yra tiesiogiai ir veiksmingai susijusi su apsauga 3 straipsnio 1 dalyje nurodytų rizikų atvejais. Airijos daromas palyginimas su socialinės pašalpos (*Income Support*) sistema Jungtinėje Karalystėje, kuri buvo bylos *Jackson ir Cresswell* [25] dalykas, yra klaidingas, nes tos socialinės pašalpos atveju buvo aiškiai kalbama apie socialinės paramos pobūdžio išmoką mažas pajamas gaunantiems asmenims. Ji buvo suteikiama asmenims, kurių asmeninė situacija buvo tokia, kad jiems nepakako lėšų jų poreikiams, kaip suprantama pagal nacionalinės teisės aktus, patenkinti. Todėl Teisingumo Teismas ir pripažino, kad tokios išmokos nepatenka į Direktyvos 79/7 3 straipsnio 1 dalies taikymo sritį [26]. Tačiau pagrindinėje byloje tokios situacijos bet kuriuo atveju nėra. Atvirkščiai, šioje byloje nagrinėjamas pensijos koregavimas, kaip matyti iš pačios sąvokos, – tai vėlesnis anksčiau apskaičiuotos pensijos išmokos pakeitimas siekiant atsižvelgti į pasikeitusias aplinkybes.

59. Todėl išmokos koregavimas, panašiai kaip ankstesnis senatvės pensijos dydžio nustatymas, taip pat turi būti suprantamas kaip išmokos apskaičiavimas pagal direktyvos 4 straipsnio 1 dalį. Remiantis kitokiu požiūriu, reikėtų daryti prielaidą, kad direktyvoje yra reguliavimo spraga arba kad Europos Sąjungos teisės aktų leidėjas siekė užkirsti kelią moterų ir vyrų diskriminacijai tik pirmą kartą apskaičiuojant senatvės pensijos dydį, bet ne vėliau, vykdant kasmetinį jos koregavimą. Kad tokia išvada negalima, matyti iš

23 — Žr. Komisijos rašytinių pastabų 18 punktą.
24 — Žr. Airijos rašytinių pastabų 37 ir paskesnius punktus.
25 — Žr. 19 išnašoje minėtą Sprendimą *Jackson ir Cresswell*.
26 — Ten pat (22 punktas).

pirmoje konstatuojamojoje dalyje nurodyto direktyvos tikslo – užtikrinti vienodo požiūrio principo įgyvendinimą socialinės apsaugos srityje. Vadinasi, Airijos argumentus reikia atmesti.

60. Atsižvelgiant į tai, Direktyvos 79/7 4 straipsnį reikia aiškinti taip, kad šios nuostatos 1 dalyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas taikomas ir privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytiems kasmetiniams pensijos koregavimams (indeksavimui).

C — *Dėl antrojo prejudicinio klausimo*

1. Bendrosios pastabos

61. Kaip teisingai nurodo visos proceso šalys, valstybės narės, vykdydamos socialinę politiką, turi didelę veiksmų laisvę, būtent dėl numatomų socialinės apsaugos priemonių pobūdžio ir konkrečių jų įgyvendinimo sąlygų [27]. Vis dėlto ši veiksmų laisvė nėra neribota, nes Europos Sąjungos teisės aktuose valstybėms narėms nustatyti svarbūs apribojimai, kurių jos privalo laikytis priimdamos teisės aktus. Remiantis Teisingumo Teismo praktika, vienas tokių apribojimų nustatytas Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalyje [28]. Šioje direktyvos nuostatoje būtent numatytas tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos dėl lyties draudimas įvairiose situacijose, kurios susijusios su socialinės apsaugos išmokų suteikimu. Pripažinus, kad ginčijamas pensijos koregavimas vertintinas kaip išmokų apskaičiavimas, kaip tai suprantama pagal šią teisės normą, toliau reikia nustatyti, ar yra diskriminacija pagrindinėje byloje.

2. Neutrali reglamentavimo formuluotė

62. Tiesioginės diskriminacijos buvimą, kaip jau buvo nurodyta, reikia atmesti iš pat pradžių, nes pensijos didinamos visiems pensijos

27 — Žr. 1996 m. vasario 8 d. Sprendimo *Laperre* (C-8/94, Rink. p. I-273) 18 punktą, 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimo *Nolte* (C-317/93, Rink. p. I-4625) 33 punktą, 1992 m. lapkričio 19 d. Sprendimo *Molenbroek* (C-226/91, Rink. p. I-5943) 15 punktą ir 1991 m. gegužės 7 d. Sprendimo *Komisija prieš Belgiją* (C-229/89, Rink. p. I-2205) 19 punktą.

28 — Žr. 1999 m. vasario 9 d. Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez* (C-167/97, Rink. p. I-623) 74 ir 75 punktus, 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kutz-Bauer* 55–57 punktus, 2003 m. rugsėjo 11 d. Sprendimo *Steinicke* (C-77/02, Rink. p. I-9027) 63 punktą ir 2007 m. sausio 18 d. Sprendimo *Confédération générale du travail ir kt.* (C-385/05, Rink. p. I-611) 28 ir 29 punktus.

gavėjams, neatsižvelgiant į jų lytį. Šios išvados, beje, neginčija nė viena proceso šalis.

63. Bet kuriuo atveju reglamentavimu, kuris nustatytas ginčijamose nacionalinės teisės nuostatose, nėra akivaizdžiai siekiama nepalankesnės kurios nors vienos lyties asmenų grupės padėties. Atvirkščiai, pensijos koregavimo 2008 m. sistema grindžiama pensijos gavėjų suskirstymu į kelias skirtingas kategorijas pagal pensijos dydį, kurioms atitinkamai taikomas skirtingo dydžio koregavimas, nesvarbu, išreikštas procentais ar fiksuoto dydžio suma. Iš 2009 m. rugsėjo 24 d. Austrijos *Verfassungsgerichtshof* sprendimo dėl pensijos koregavimo 2008 m, atitikties Konstitucijai, kurį savo pastabose nurodo Austrijos vyriausybė, aiškėja, kad toks klasifikavimas grindžiamas socialinio diferencijavimo principu ir anksčiau priimtu Austrijos vyriausybės ir Austrijos senjorų tarybos, ginančios pensijos gavėjų šioje valstybėje narėje interesus, susitarimu. Austrijos vyriausybė, nurodydama šios reformos priėmimo istoriją ir svarbius argumentus, kuriais ji grindžiama, galiausiai remiasi savo veiksmų laisve nustatyti pensijos koregavimo sistemą. Bet kuriuo atveju reikia daryti išvadą, kad ginčijamos nacionalinės nuostatos, kuriomis nustatomas šis reglamentavimas, yra suformuluotos neutraliai [29], kaip tai suprantama pagal teismo praktiką, vadinasi, iš principo pirmoji sąlyga, leidžianti daryti prielaidą dėl netiesioginės diskriminacijos buvimo, yra įvykdyta.

64. Dar reikia patikrinti, ar nėra netiesioginės diskriminacijos. Remiantis nusistovėjusia teismo praktika, netiesioginė diskriminacija, kaip suprantama pagal Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalį, yra tada, kai nors nacionalinė priemonė nėra tiesiogiai siejama su lytimi ir yra suformuluota neutraliai, tačiau dėl jos neigiamą poveikį faktiškai patiria daug daugiau vienos lyties asmenų, nebent tokią priemonę galima pateisinti objektyviomis priežastimis, neturinčiomis nieko bendra su diskriminacija dėl lyties [30]. Taip yra tada, kai pasirinkta priemone siekiama teisėto valstybės narės, kurios teisės aktai nagrinėjami, socialinės politikos

29 — J. Egger (ten pat, minėta 20 išnašoje, p. 323) manymu, neutralūs tam tikro reglamentavimo požymiai – tai darbas ne visą darbo dieną arba menkavertis darbas. Panašiai mano ir L. Galantino (ten pat, minėta 14 išnašoje, p. 194). S. Prechal („Combatting indirect discrimination in community law context“, *Legal issues of european integration*, 1993/1, Amsterdamas, p. 84 ir paskesni) nuomone, neutralūs požymiai, kuriais gali būti maskuojama netiesioginė diskriminacija, taip pat gali būti ir kiti požymiai, pavyzdžiui, amžiaus apribojimas (nes sulaukusios tam tikro amžiaus moterys rūpinasi vaikų ugdymu), užimtumas dirbant ne visą darbo dieną (nes dėl pareigų namų ūkyje moterys negali dirbti visą darbo dieną), išsilavinimo reikalavimas (nes moterys rečiau gali įgyti aukštesnįjį mokslą), fizinės būklės reikalavimas, geografinio judumo reikalavimas ir kt.

30 — Taip pat žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Jørgensen* 29 punktą, 2000 m. rugsėjo 26 d. Sprendimo *Kachelmann* (C-322/98, Rink. p. I-7505) 23 punktą, 2003 m. rugsėjo 9 d. Sprendimo *Rinke* (C-25/02, Rink. p. I-8349) 33 punktą, 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 67 punktą ir 2004 m. spalio 12 d. Sprendimo *Wippel* (C-313/02, Rink. p. I-9483) 43 punktą.

tikslo ir ši priemonė yra tinkama ir būtina šiam tikslui įgyvendinti [31].

65. Atsižvelgiant į šią apibrėžtį, svarbius klausimus reikia išnagrinėti tokia eilės tvarka: pirmiausia reikia nustatyti, ar yra nevienodas požiūris į moteris ir vyrus. Jei atsakymas dėl nevienodo požiūrio buvimo teigiamas, tada reikia nustatyti, ar jį galima pateisinti [32].

3. Nevienodas požiūris į moteris ir vyrus

66. Remiantis kriterijais, kuriuos Teisingumo Teismas nustatė netiesioginei diskriminacijai įrodyti, toliau reikia nustatyti, ar ginčijamas reglamentavimas daro „didesnį neigiamą poveikį“ [33] moteriškosios, o ne vyriškosios lyties pensijos gavėjams. Vis dėlto tokiomis aplinkybėmis reikia nurodyti, kad Teisingumo Teismas ne kiekvieną nevienodą požiūrį jau savaime vertina kaip svarbų. Atvirkščiai, išsamiai išnagrinėjus ligšiolinę teismo praktiką matyti, kad Teisingumo Teismas nustatė, jog tam, kad būtų pripažintas svarbus nevienodas požiūris, turi būti peržengta tam tikra svarbumo riba [34], o taip yra tada, kai nepalankesnėje padėtyje yra „daug daugiau“ [35] ir (arba) „iš tiesų daug didesnė procentinė dalis“ [36] vienos lyties atstovų negu kitos.

67. Ar pagrindinėje byloje tokio reglamentavimo neigiamas pasekmes, kaip suprantama pagal teismo praktiką, patiria „iš tiesų daug didesnė procentinė dalis“ [37] moteriškos lyties negu vyriškos lyties pensijos gavėjų, galima nustatyti tik įvertinus faktines aplinkybes, o tai dėl tam reikalingo specifinių aplinkybių išmanymo ir žinių pirmiausia yra nacionalinio teismo pareiga. Teisingumo Teismas, aiškindamas Europos Sąjungos teisės aktus, gali remtis tik tokiu faktinių aplinkybių išdėstymu,

31 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Roks ir kt.* 33 ir 34 punktus, 27 išnašoje minėto Sprendimo *Nolte* 28 punktą ir 27 išnašoje minėto Sprendimo *Laperre* 14 punktą. G. Thüsing „Europäisches Arbeitsrecht“, p. 69, 5 punkte nurodo, kad netiesioginės diskriminacijos institutas, kai dėl tariamai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos asmenys, turintys tam tikrą požymį, patenka į nepalankesnę padėtį nei kiti asmenys ir šių sąlygų, kriterijų arba praktikos negalima objektyviai pateisinti teisėtu tikslu, o šios priemonės nėra tinkamos ir būtinos šiam tikslui pasiekti (žr. 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 2 straipsnio 2 dalyje esančią apibrėžtį), pirmą kartą buvo nustatytas laisvės teikti paslaugas srityje, o vėliau Sprendime *Jenkins* (1981 m. kovo 31 d. sprendimas, 96/80, Rink. p. 911) pritaikytas ir diskriminacijos dėl lyties sričiai.

32 — Iš esmės atitinka G. Haverkate ir S. Huster (ten pat, minėta 16 išnašoje) 701 punkte, p. 399, siūlomą tikrinimo schemą.

33 — Žr. 28 išnašoje minėto Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez* 52 punktą bei 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 69 punktą.

34 — Šiuo klausimu žr. J. Steiner „The principle of equal treatment for men and women in social security“, *Sex equality law in the European Union*, p. 123, 69 išnašą. Ji nurodo, kad Teisingumo Teismas dar nėra nustatęs ribos, kurią viršijus reglamentavimo poveikis vertinamas kaip neproporcingas, nors atrodytų, kad tam reikalingas didelis procentinių dalių skirtumas.

35 — Žr. 1998 m. spalio 27 d. Sprendimo *Boyle ir kt.* (C-411/96, Rink. p. I-6401) 76 punktą, 1999 m. spalio 21 d. Sprendimo *Lewen* (C-333/97, Rink. p. I-7243) 34 punktą ir 2009 m. liepos 16 d. Sprendimo *Gómez-Limón* (C-537/07, Rink. p. I-6525) 54 punktą.

36 — Žr. 30 išnašoje minėtą teismo praktiką.

37 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 71 punktą.

kuris aiškėja iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir Teisingumo Teismui pateiktų rašytinių paaiškinimų [38].

68. Esminiai faktai trumpai išdėstyti jau antrame prejudiciniame klausime. Papildomai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas savo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodo manantis, kad pensijos koregavimas 2008 m. dėl neigiamų pasekmių pensijos gavėjams laikytinas nevienodu požiūriu tiek, kiek mažesnės negu referencinis kompensacinės priemokos tarifas (747 eurai) pensijos padidinamos tik 1,7 %, tačiau pensijos, didesnės negu 747 eurai, bet mažesnės negu 2 160 eurų, padidinamos daugiau. Remiantis pagrindinėje byloje teismui pateiktais statistiniais duomenimis, profesine veikla grindžiamas pensijas (asmenines pensijas) iš viso gavo 1 325 762 asmenys (614 293 vyrai ir 711 469 moterys), kuriems taikomas ASVG. Pensijos gavėjų grupėje iš viso 562 463 asmenys gavo 750 eurų per mėnesį nesiekiančią pensiją (vadinamąją mažiausią pensiją), t. y. 408 910 moterų ir 153 553 vyrai. Tai reiškia, kad iš moteriškosios lyties pensijos gavėjų asmenų, per mėnesį gaunančių 750 eurų ir mažesnes pensijas, skaičius sudaro 57 %. Vyriškosios lyties pensijos gavėjų grupėje mažiausias pensijas (iki 750 eurų per mėnesį) gauna 25 %. Taigi moterų, kurios dėl pensijos koregavimo 2008 m. patyrė neigiamą poveikį, procentinė dalis apie 2,3 karto didesnė nei vyrų [39].

69. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, atsižvelgiant į tai, kad Teisingumo Teismas iki šiol nėra nustatęs minimalios ribos, kurią viršijus pripažįstamas netiesioginės diskriminacijos buvimas, nagrinėjamu atveju jam atrodė reikalinga pateikti klausimą, kokia turi būti neigiamą poveikį patiriančių moterų daug didesnė dalis, kad tokią situaciją pagal Europos Sąjungos teisės aktus būtų galima vertinti kaip netiesioginę diskriminaciją dėl lyties. Reikia sutikti su prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teiginiu, kad Teisingumo Teismas iki šiol nėra nustatęs nei privalomos ribos, nei konkretaus procentinių dydžių skirtumo, kurio viršijimas būtų laikomas svarbaus nevienodo požiūrio požymiu [40].

38 — Žr. 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 71 punktą, 27 išnašoje minėto Sprendimo *Molenbroek* 12 punktą, 19 išnašoje minėto Sprendimo *Jackson ir Cresswell* 3 punktą ir 1987 m. birželio 11 d. Sprendimo *Teuling* (30/85, Rink. p. 2497) 14 punktą.

39 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 10.

40 — Tokiam vertinimui pritaria ir S. Prechal „Combatting indirect discrimination in community law context“ (ten pat, minėta 29 išnašoje, p. 85 ir paskesni). Tačiau, autorės nuomone, tai galima paaiškinti, nes kai kuriuose Teisingumo Teismui pateiktuose prašymuose priimti prejudicinį sprendimą juos pateikę teismai, pavyzdžiui, jau būna pripažinę, kad tam tikros priemonės neigiamą poveikį patiria „daugiausia moterys“, arba prejudiciniai klausimai būna suformuluoti taip, kad juose daroma prielaida dėl nevienodo požiūrio. Be to, ji nurodo, kad, remiantis Teisingumo Teismo ir nacionalinių teismų kompetencijų pasidalijimu, vertinti pagrindinės bylos faktines aplinkybes yra pastarųjų pareiga. Vis dėlto tai netrukdo Teisingumo Teismui pateikti naudingų nuorodų, *kaip* turėtų būti vertinamos šios faktinės aplinkybės.

Iš ligšiolinės Teisingumo Teismo praktikos, priimtos dėl Direktyvos 79/7, analizės negalima daryti konkrečių išvadų. Tačiau sprendimuose dėl EB 141 straipsnio, kurie susiję su reglamentavimu, turinčiu neigiamą poveikį asmenims, dirbantiems ne visą darbo dieną, pateikiami konkretūs nepalankesnėje padėtyje esančios lyties procentiniai dydžiai. Pavyzdžiui, byloje *Hill ir Stapleton*[41] Teisingumo Teismas pripažino, kad 99,2 % visų *Clerical Assistants*, kurie dalijosi vieną darbo vietą, bei 98 % visų darbuotojų, kurie dirbo valstybės tarnyboje darbo sutarčių, numatančių darbą ne visą darbo dieną, pagrindu, sudarė moterys. Byloje *Schröder*[42] 95 % ne visą darbo dieną dirbančių asmenų, o byloje *Voß*[43] 88 % ne visą darbo dieną dirbančių mokytojų Berlyno žemės tarnyboje sudarė moterys. Panaši situacija ir byloje *Schönheit ir Becker*[44], kurioje 87,9 % visų Heseno žemės administracijoje ne visą darbo dieną dirbančių asmenų sudarė moterys.

70. Šie pavyzdžiai nėra visiškai nesvarbūs aiškinant Direktyvą 79/7. Tačiau remiantis jais, kaip aiškiai pripažįsta ir Austrijos vyriausybė, galiausiai negalima daryti išsamios išvados dėl to, kokia turi būti procentinė dalis, kurią viršijus pripažįstamas svarbus nevienodas požiūris, kaip tai suprantama pagal teismo praktiką. Tokia išvada nebūtų tinkamai atsižvelgiama ir į tokio vertinimo sudėtingumą, nes, nelygu situacija, svarbūs teisiniai ir faktiniai elementai gali labai skirtis. Iš principo beveik neįmanoma nustatyti fiksuotos procentinės dalies, nes svarbi gali būti ne tik ji, bet ir absoliutūs skaičiai ir konkretaus poveikio intensyvumas[45]. Todėl, mano manymu, turi būti vertinamas kiekvienas konkretus atvejis atskirai, o tai iki šiol įgyvendindamas savo aiškinimo kompetenciją kiekvienoje iš tų bylų ir darė Teisingumo Teismas.

71. Vis dėlto Austrijos vyriausybės priekaištai[46], kad negalima remtis neigiamą poveikį patiriančių asmenų tam tikros lyties atstovų procentine dalimi, neįtikina. Dėl Austrijos perspėjimo, kad valstybės narės gali netekti savo autonomijos socialinės politikos srityje, pažymėtina, kad ji, pirma, neatsižvelgia į tai, kad remiantis tokiu požiūriu iš pradžių svarbiausia atsakyti į klausimą, ar toks nevienodas požiūris į moteris ir vyrus jau galutinai rodo esant draudžiamą diskriminaciją. Kaip aiškiai matyti iš jau minėtos nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos, draudžiama diskriminacija yra tik tada, kai nagrinėjamos priemonės negalima pateisinti objektyviais veiksniais, neturinčiais nieko bendra su

41 — 1998 m. birželio 17 d. Sprendimas *Hill ir Stapleton* (C-243/95, Rink. p. I-3739).

42 — 2000 m. vasario 10 d. Sprendimas *Schröder* (C-50/96, Rink. p. I-743).

43 — 2007 m. gruodžio 6 d. Sprendimas *Voß* (C-300/06, Rink. p. I-19573).

44 — 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 35 punktas.

45 — Šiuo klausimu taip pat žr. G. Haverkate ir S. Huster (ten pat, minėta 16 išnašoje) 706 punktas, p. 400.

46 — Žr. Austrijos vyriausybės rašytinių pastabų 22 punktą.

diskriminacija dėl lyties [47]. Antra, ji taip pat neatsižvelgia į tai, kad, kaip jau buvo išdėstyta, nustatytos tiek Sutartyse, tiek Teisingumo Teismo praktikoje pripažintos valstybių narių reglamentavimo kompetencijos vykdant socialinę politiką ribos, kurios, be kita ko, nustatomos ir pagal vienodo požiūrio principą. Todėl Teisingumo Teismas teisingai nuolat pabrėžia, kad naudojantis šia kompetencija negali būti pažeistas toks pamatinis Europos Sąjungos teisės principas [48].

72. Į esminį klausimą, ar pagrindinėje byloje viršyta svarbumo riba, mano manymu, galiausiai reikia atsakyti teigiamai, nes moteriškosios lyties pensijos gavėjų, kurių pensijos buvo padidintos tik 1,7 % (palyginti su pensijomis, kurios siekė nuo 747 iki 2 160 eurų), dalis yra daugiau kaip dvigubai didesnė negu vyriškosios lyties mažiausios pensijos gavėjų dalis. Vadinasi, moterys sudaro didžiąją dalį teisės į pensiją turėtojų, kurių pensijas Austrijos valstybė remia tik nedaug (neatsižvelgiant į kompensacinį priedą), todėl galima daryti išvadą dėl nevienodo požiūrio taikymo. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo įtarimas dėl nevienodo požiūrio yra pagrįstas.

73. Tokia išvada yra teisinga tiek, kiek ji grindžiama vien pensijos padidinimo pasekmėmis. Tačiau nėra atsižvelgiama į galimą teigiamą kompensacinės priemokos poveikį, kurį Austrijos vyriausybė ne kartą nurodo savo pastabose. Atrodo, kad Teisingumo Teismas savo ligšiolinėje praktikoje [49], vertindamas konkrečios socialinės politikos priemonės poveikį, nebuvo linkęs atsižvelgti į kitas teigiamas draudimo sistemos pasekmes, kurios

47 — Šiuo klausimu taip pat žr. K.-J. Bieback „Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts“ (ten pat, minėta 13 išnašoje, p. 102), kuris nurodo, kad tik patikrinus, ar galima pateisinti objektyviomis priežastimis, ir tai paneigus gali būti pripažintas diskriminacijos draudimo pažeidimas. Todėl neteisinga kalbėti apie diskriminaciją jau tada, kai tik nustatomas nevienodas neigiamas poveikis. Pateisinimo nebuvimo kriterijus yra vienas iš diskriminacijos požymių.

48 — Žr. 28 išnašoje minėtą teismo praktiką.

49 — Žr. 1990 m. gegužės 17 d. Sprendimo *Barber* (C-262/88, Rink. p. I-1889) 34 punktą. Čia Teisingumo Teismas dėsto nuomonę dėl to, kaip nacionaliniai teismai turi vertinti klausimą, ar kiekvienu konkrečiu atveju buvo laikomasi vienodo užmokesčio principo pagal EB 141 straipsnį. Teisingumo Teismo nuomone, jei nacionaliniai teismai būtų įpareigoti kiekvienu konkrečiu atveju įvertinti ir palyginti visus moteriškosios ir vyriškosios lyties darbuotojams mokamus skirtingus atlyginimus, vykdyti teisminę kontrolę taptų sudėtinga, o dėl to atitinkamai sumažėtų praktinis EB 141 straipsnio veiksmingumas. Teisingumo Teismas mano, kad tikras aiškumas, kuris leidžia veiksmingai vykdyti kontrolę, užtikrinamas tik tada, kai vienodo užmokesčio principas taikomas kiekvienai konkrečiai vyriškosios ir moteriškosios lyties darbuotojams mokamo atlyginimo sudedamajai daliai.

kompensuoja trūkumus [50]. Regis, Teisingumo Teismas atsižvelgia tik į konkrečios ir atskirai vertinamos priemonės poveikį. Vadinasi, nustatant, ar yra nevienodo požiūrio situacija, toks požiūris iš principo neleidžia, be pensijos padidinimo, papildomai atsižvelgti ir į kompensacinio priedo poveikį. Ir jau tikrai neįmanoma atsižvelgti į aplinkybę, kurią per teismo posėdį nurodė Austrijos vyriausybė, kad pagal nacionalinės mokesčių teisės normas apmokestinamos tik 1 000 eurų viršijančios pajamos ir dėl to mažiausių pensijų gavėjai finansiškai yra tariamai palankesnėje situacijoje negu didesnių pensijų gavėjai.

74. Vis dėlto nereikia atsakyti į klausimą, ar ir toliau laikytis šio požiūrio. Juk galiausiai pagrindinės bylos vertinimui nėra svarbu, kuris požiūris bus taikomas, nes iš esmės abiem atvejais gaunamas tas pats rezultatas. Toliau tai pademonstruosiu papildomai nagrinėdama kompensacinio priedo poveikį. Būtent remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo statistika, iš kurios aiškėja informacija, koks skaičius mažiausios pensijos gavėjų grupės asmenų neturi teisės gauti kompensacinės priemokos (nes, pavyzdžiui, įskaičiuojamos bendrame namų ūkyje gyvenančio sutuoktinio pajamos), todėl koreguojant pensijas 2008 m. jiems netaikomas referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimas, darytina išvada, kad moteriškosios lyties mažiausios pensijos gavėjų dalis yra daug didesnė [51]. Tai savo sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aiškiai nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [52].

75. Taigi remiantis abiem kriterijais (mažiausios pensijos gavimas ir kompensacinės priemokos negavimas) galiausiai reikia pripažinti, kad didžioji dauguma neigiamą poveikį patiriančių asmenų yra moterys. Remiantis tuo darytina išvada, kad kompensacinės priemokos suteikimas nepanaikina nei neigiamo poveikio, kurį patiria moterys, palyginti su asmenų, gaunančių didesnes pensijas, grupe, nei nevienodo požiūrio, palyginti su vyriškos lyties mažiausių pensijų gavėjais. Kadangi, kaip nurodo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, dėl mažesnio mažiausių pensijų padidinimo, palyginti su pensijomis, kurių dydis siekia nuo 747 iki 2 160 eurų, neigiamas pasekmes patiria pensijos gavėjų dalis, kurią daugiausia sudaro moterys, tai reikia vertinti kaip nevienodą požiūrį į moteris ir vyrus.

50 — Atrodo, kad tokiu teismo praktikos suvokimu remiasi ir G. Haverkate bei S. Huster (ten pat, minėta 16 išnašoje), 703 punktas, p. 400. Jie nurodo, kad iki šiol Teisingumo Teismas nepripažino, kad tam tikrą neigiamą poveikį gali kompensuoti kitas, teigiamas, draudimo sistemos poveikis.

51 — Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo statistika, neigiamą poveikį patyrė 47 % moteriškosios lyties (t. y. 336 305 iš 711 469) ir 14 % vyriškosios lyties (t. y. 89 387 iš 614 293) pensijos gavėjų.

52 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 15.

4. Tarpinė išvada

D — *Dėl trečiojo prejudicinio klausimo*

76. Darytina tarpinė išvada dėl nevienodo požiūrio į lytis buvimo. Tačiau, kad būtų netiesioginė diskriminacija, turi nebūti objektyvių pateisinimo priežasčių. Kadangi, pritariant prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, galima teigti, kad nėra objektyvių priežasčių, galinčių pateisinti atitinkamą nevienodą požiūrį pagrindinėje byloje, kaip išdėstyta antrajame prejudiciniame klausime, toliau logiška daryti išvadą, kad nevienodas požiūris, nustatytas ginčijamame reglamentavime, yra diskriminacinio pobūdžio, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalį, todėl jis taip pat prieštarauja šiai direktyvos nuostatai.

1. Nevienodo požiūrio pateisinimas

a) Pateisinimo priežasčių buvimas

78. Tačiau, ar pagrindinėje byloje iš tiesų nėra objektyvių pateisinimo priežasčių, galima nustatyti tik išnagrinėjus trečiąjį klausimą, kuriuo aiškiai ir keliamas šis teisinis klausimas.

77. Vadinasi, į antrąjį prejudicinį klausimą reikia atsakyti taip, kad Direktyvos 79/7 4 straipsnis turi būti aiškinamas taip, jog pagal jį draudžiama nacionalinė nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai mažiausių pensijų gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas nei kitiems pensijų gavėjams, jeigu toks reglamentavimas turi neigiamų pasekmių 25 % vyriškosios lyties pensijos gavėjų, palyginti su 57 % moteriškosios lyties pensijos gavėjų ir nėra objektyvių pateisinimo priežasčių.

79. Nors nusistovėjusioje teismo praktikoje Teisingumo Teismas, viena vertus, pripažino, kad būtent nacionalinis teismas, vienintelis atsakingas už faktinių aplinkybių vertinimą ir nacionalinės teisės išaiškinimą, turi konstatuoti, ar ir kokia apimtimi įstatymo nuostata, kuri nors ir taikoma neatsižvelgiant į lytį, tačiau galiausiai turi poveikį daug didesniam moterų nei vyrų skaičiui, pateisinama dėl objektyvių priežasčių, neturinčių nieko

bendra su diskriminacija dėl lyties [53]. Tačiau, kita vertus, Teisingumo Teismas nurodė, kad jis turi naudingai atsakyti į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimus, todėl, remdamasis pagrindinės bylos medžiaga ir pateiktais rašytiniais ir žodiniais paaiškinimais, gali pateikti nuorodas, leidžiančias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui priimti sprendimą, būtent neatsižvelgdamas į aplinkybę, kad per prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą iš esmės kompetenciją vertinti, ar jo nagrinėjamoje konkrečioje byloje yra tokių objektyvių priežasčių, turi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [54].

80. Iš principo nacionaliniame teisme įrodyti, kad šį reglamentavimą galima pateisinti dėl objektyvių priežasčių, kurios neturi nieko bendra su diskriminacija dėl lyties, turi valstybė narė, kuri yra šio reglamentavimo autorė, arba pagrindinės bylos šalis, kuri juo remiasi [55]. Kaip Teisingumo Teismas patikslino Sprendime *Schönheit ir Becker* [56], nevienodą požiūrį į moteris ir vyrus prireikus galima pateisinti ir kitomis priežastimis negu tos, kurios buvo nurodytos teisės akte, nustatančiame reglamentavimą. Savo nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas nurodo keletą pateisinimo priežasčių [57], kuriomis pagrindinėje byloje rėmėsi atsakovė *Pensionsversicherungsanstalt*. Per prejudicinio sprendimo priėmimo procedūrą Austrijos vyriausybė šiems argumentams netiesiogiai pritarė, nes, kaip Austrijos Respublikos konstitucinė atstovė, ji išsamiai išdėstė nuomonę dėl šių pateisinimo priežasčių. Nurodomos tokios nevienodo požiūrio priežastys: mažesnis moterų pensinis amžius, ilgesnis moteriškos lyties pensijos gavėjų pensijos gavimo laikotarpis ir specialus referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimas.

81. Siekiant atsakyti į nagrinėjamą prašymą priimti prejudicinį sprendimą, toliau reikia išnagrinėti, ar šios priežastys gali būti vertinamos kaip objektyvūs veiksniai, kaip tai suprantama pagal teismo praktiką, kad pateisintų nevienodą požiūrį. Toliau reikia nustatyti, ar jos yra tinkamos, būtinos ir proporcingos pensijų reformos tikslui įgyvendinti – išlaikyti senatvės pensijų perkamąją galią. Pagal Teisingumo Teismo praktiką tam tikra priemonė yra tinkama nustatytam tikslui įgyvendinti tada, jeigu ja iš tikrųjų nuosekliai ir

53 — Žr. 1989 m. liepos 13 d. Sprendimo *Rinner-Kühn* (171/88, Rink. p. 2743) 15 punktą, 28 išnašoje minėto Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez* 67 punktą bei 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 82 punktą.

54 — Žr. 1996 m. kovo 7 d. Sprendimo *Freers ir Speckmann* (C-278/93, Rink. p. I-1165) 24 punktą, 28 išnašoje minėto Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez* 68 punktą, 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kutz-Bauer* 52 punktą bei 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 83 punktą.

55 — Žr. 28 išnašoje minėto Sprendimo *Seymour-Smith ir Perez* 69 punktą, 12 išnašoje minėto Sprendimo *Kutz-Bauer* 62 punktą ir 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 87 punktą.

56 — 12 išnašoje minėto Sprendimo *Schönheit ir Becker* 86 punktas.

57 — Kaip teisingai nurodo K.-J. Bieback „Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts“ (ten pat, minėta 13 išnašoje, p. 98), Teisingumo Teismas, kitaip negu nacionalinis Konstitucinis Teismas, jau vien dėl procesinės situacijos negali išnagrinėti visų galimų pateisinimo priežasčių, nes jis turi koncentruotis į tas priežastis, kurias per procesą nurodė proceso šalys.

sistemiškai siekiama šio tikslo [58]. Priemonė yra būtina, jeigu tarp daugelio priemonių, tinkamų nustatytam tikslui pasiekti, ji mažiausiai pakenkia atitinkamam interesui arba atitinkamai teisei [59]. Neproporcingas teisės į vienodą požiūrį apribojimas yra tada, kai nacionaline priemone nors ir įgyvendinamas bendruoju interesu grindžiamas tikslas, tačiau ji pernelyg apriboja teisę į vienodą požiūrį.

b) Pateisinimo priežasčių nagrinėjimas

i) Mažesnis moterų pensinis amžius

82. Atsakovė pagrindinėje byloje kaip pateisinimo priežastį nurodė, kad dėl mažesnio moterų pensinio amžiaus vidutinis pensijų apskaičiavimo draudimo mėnesių skaičius yra daug mažesnis, todėl, remiantis draudimo principu, apskaičiuojama išmoka turi būti mažesnė.

83. Valstybės narės iš principo yra laisvos nustatyti skirtingą pensinį amžių moterims ir vyrams, ir toks jų sprendimas Direktyvai 79/7 neprieštarauja, nes 7 straipsnio 1 dalyje aiškiai nustatyta valstybių narių teisė pašalinti šį aspektą iš direktyvos taikymo srities [60]. Dėl paties pateisinimo klausimo reikia pritarti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui, kad dėl struktūrinių įmokomis finansuojamų draudimo sistemų principų iš esmės objektyviai pateisinama situacija, kai išmokos šiose sistemose susiejamos su įmokų dydžiu bei mokėjimo laikotarpiu. Atsižvelgiant į tai, kad, remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, Austrijos privalomojo pensinio draudimo sistema taip pat grindžiama finansavimo įmokomis koncepcija, atrodytų, objektyviai pateisinama situacija, kai moteriškosios lyties apdraustieji dėl mokamų mažesnių įmokų bei trumpesnio įmokų mokėjimo laikotarpio, siejamo su mažesniu pensiniu amžiumi, tam tikromis aplinkybėmis gauna

58 — Žr. 2010 m. kovo 11 d. Sprendimo *Attanasio Group* (C-384/08, Rink. p. I-2055) 51 punktą ir 2009 m. lapkričio 17 d. Sprendimo *Presidente del Consiglio dei Ministri* (C-169/08, Rink. p. I-10821) 42 punktą.

59 — 1989 m. liepos 11 d. Sprendimo *Schräder* (265/87, Rink. p. 2237) 21 punktas. S. Prechal nuomone (ten pat, minėta 29 išnašoje, p. 89), tikrinant, ar galima pateisinti netiesioginę diskriminaciją, reikia išnagrinėti, ar nebuvo galima nustatyto tikslo įgyvendinti mažiau diskriminaciniu arba nediskriminaciniu būdu.

60 — Taip mano A. Guggenbühl ir S. Leclerc „Droit social européen des travailleurs salariés et indépendants“, Briuselis, 1995, p. 466.

mažesnes pensines pajamas nei vyriškosios lyties apdraustieji.

84. Vis dėlto, kaip teisingai pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [61] ir Komisija [62], neaišku, koks yra ryšys tarp įmokomis grindžiamos senatvės pensijos sistemos ir specialaus pensijos padidinimo, dėl kurio į nepalankesnę padėtį patenka moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjai. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pastabų būtent aiškėja, kad nagrinėjamas kasmetinis pensijos koregavimas nėra išmokos dalis, kurios dydis siejamas su anksčiau mokėtų įmokų dydžiu ir mokėjimo laikotarpiu. Atvirkščiai, kasmetinis pensijos koregavimas, kaip jau buvo išdėstyta, grindžiamas idėja išlaikyti pensijų užtikrinamą perkamąją galią, derinant prie vartojimo kainų. Tačiau neaišku, kodėl taip pat nesiekiama išlaikyti moterų, gaunančių mažesnes pensijas dėl atitinkamo draudimo laikotarpio, perkamosios galios. Juk, kaip aiškėja iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, mažesnėms už nustatytą referencinį kompensacinės priemokos tarifą pensijoms nebuvo taikomas specialus padidinimas. Be to, negalima pamiršti, kad į trumpesnį moterų įmokų mokėjimo laikotarpį jau buvo atsižvelgta apskaičiuojant mažesnes senatvės pensijas, todėl nėra jokios objektyvios priežasties, kodėl mažiausių pensijų gavėjos turėtų dar kartą patekti į nepalankesnę padėtį dėl joms netaikomo specialaus pensijos padidinimo.

85. Todėl mažesnio pensinio amžiaus nulemtu trumpesniu moteriškosios lyties išmokų gavėjų įmokų mokėjimo laikotarpiu negalima pateisinti pensijų didinimo sistemoje numatyto mažesnio mažiausių pensijų padidinimo ir dėl to atsirandančio neigiamo poveikio moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjams.

ii) Ilgesnis moteriškosios lyties pensijos gavėjų išmokų gavimo laikotarpis

86. Kita nevienodą požiūrį pateisinanti priežastis ta, kad moteriškosios lyties pensijos gavėjai dėl ilgesnės moterų gyvenimo trukmės pensijas gauna ilgiau. Pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką [63] siekiant pateisinti nepalankesnę vienos kurios lyties padėtį būtina, kad ją būtų galima pagrįsti objektyvia ir dalykine priežastimi, „neturinčia nieko bendra su diskriminacija dėl lyties“. Tačiau šis pateisinimo pagrindas, kitaip, negu tvirtina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [64] ir Komisija [65], nėra netinkamas vien todėl, kad moterų vidutinė gyvenimo

61 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 13.

62 — Žr. Komisijos rašytinių pastabų 34 ir paskesnius punktus.

63 — Žr. šios išvados 64 punktą ir 30 išnašoje minėtą teismo praktiką.

64 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 14.

65 — Žr. Komisijos rašytinių pastabų 41 punktą.

trukmė yra ilgesnė už vyrų, todėl, jei remsimės šiuo požymiu, jų skaičius, galimas dalykas, yra didesnis. Nors šis aspektas galėtų būti svarbus nustatant nevienodą požiūrį, tačiau nėra svarbus vertinant pateisinimo klausimą, kurį reikia nagrinėti atskirai. Antraip gyvenimo trukmė turėtų būti vertinama kaip neobjektyvus ir nedalykinis veiksnys, kaip tai suprantama pagal teismo praktiką.

87. Šiuo klausimu reikia nurodyti, kad nors sprendimuose *Neath*[66] ir *Coloroll Pension Trustees*[67] Teisingumo Teismas pažymėjo, kad skirtinga vyrų ir moterų gyvenimo trukmė buvo vienas aktuarinių veiksnių, kuriais buvo paremtas tose bylose ginčytų pensijų sistemų finansavimas, tačiau jis neišreiškė nuomonės dėl šio veiksnio suderinamumo su diskriminacijos dėl lyties draudimu Sąjungos teisėje[68]. Abiejuose sprendimuose Teisingumo Teismas vien *obiter dicta* nurodė, kad darbuotojų mokamos įmokos pagal profesinių pensijų schemas, kurioms taikoma EB 119 straipsnio 1 dalis, turi būti vienodos visiems darbuotojams – vyrams ir moterims, nes jos sudaro jų atlygio dalį[69]. Tačiau vien iš tokio pripažinimo dar negalima daryti išvados, kad Teisingumo Teismas gyvenimo trukmę apskaičiuojant senatvės pensiją vertino kaip neobjektyvų ir (arba) nedalykinį veiksnį.

88. Galiausiai nagrinėjamu atveju nebūtina atsakyti į šį klausimą, nes akivaizdu, kad tarp senatvės pensijos gavimo trukmės ir mažiausių pensijų gavėjų grupei netaikomo specialaus pensijos padidinimo nėra ryšio. Tai aiškėja jau iš to, kad pensijos gavėjų grupei, kuriai taikomas specialus pensijos padidinimas, priklauso ir moterys. Joms specialus pensijos padidinimas taikomas ne todėl, kad jų gyvenimo trukmė skiriasi nuo mažiausių pensijų gavėjų gyvenimo trukmės, o todėl, kad jų senatvės pensija iš pat pradžių buvo didesnė. Tačiau, kaip jau nurodyta, nėra aišku, kodėl nesiekiama išlaikyti ir mažiausių pensijų perkamąją galią. Todėl negalima nevienodo

66 — 1993 m. gruodžio 22 d. Sprendimo *Neath* (C-152/91, Rink. p. I-6935) 24 punktas.

67 — 1994 m. rugsėjo 28 d. Sprendimo *Coloroll Pension Trustees* (C-200/91, Rink. p. I-4389) 74 punktas.

68 — Žr. 2010 m. rugsėjo 30 d. generalinės advokatės J. Kokott išvados, pateiktos byloje *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* (sprendimas minėtas 14 išnašoje), 55 punktą.

69 — 66 išnašoje minėto Sprendimo *Neath* 31 punkto antras sakinys ir 67 išnašoje minėto Sprendimo *Coloroll Pension Trustees* 80 punkto antras sakinys.

požiūrio pateisinti tuo, kad moteriškosios lyties pensijos gavėjai gauna pensijas ilgiau.

Todėl prieš pradedant nagrinėti šį pateisinimo pagrindą reikia trumpai prisiminti, kokių tikslų įstatymų leidėjas siekė šiuo ginčijamu reglamentavimu.

iii) Specialus referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimas

89. Galiausiai dar reikia išnagrinėti, ar 2008 m. koreguojant pensijas numatytas mažesnis mažiausių pensijų padidinimas ir dėl to atsirandantis labiau neigiamas poveikis moteriškos lyties pensijos gavėjams gali būti pateisinamas tuo, kad indeksuojant pensijas buvo neproporcingai padidintas referencinis kompensacinės priemokos tarifas.

— Teisėtas socialinės politikos tikslas

90. Tikrinant, ar galima pateisinti priemonę, taip pat reikia nustatyti, ar ja iš tikrųjų nuosekliai ir sistemingai siekiama teisės aktų leidėjo tikslo, kuriam įgyvendinti ji galiausiai skirta [70].

91. Austrijos vyriausybė nurodo, kad pensijos padidinimo tikslas yra būtinybė išsaugoti pensijų gavėjų perkamąją galią, o tai iš esmės yra teisėtas socialinės politikos tikslas. Reikia atskirti pensijos padidinimą ir kompensacinės priemokos mechanizmą, kuriuo, remiantis Austrijos vyriausybės argumentais, siekiama padėti tiems pensijos gavėjams, kurių pensija yra maža, pavyzdžiui, dėl trumpo įmokų mokėjimo laikotarpio arba dėl nedidelių pajamų, gautų profesinės veiklos laikotarpiu [71]. Kompensacinės priemokos sistema finansuojama iš valstybės lėšų. Todėl Sprendime *Skalka* [72] Teisingumo Teismas pripažino, kad kompensacinei priemokai būdingi socialinės paramos požymiai, ir ją vertino kaip specialią neįmokinę išmoką, kaip tai suprantama pagal Reglamento Nr. 1408/71 4 straipsnio 2a dalį. Kadangi kompensacinei priemokai būdingas socialinės paramos pobūdis, nes

70 — Paskutinį kartą nuoseklumo reikalavimą Teisingumo Teismas nurodė Sprendime *Association Belge des Consommateurs Test-Achats ir kt.* (minėtas 14 išnašoje, 21 punktas) dėl Europos Sąjungos teisės aktų leidėjo reglamentavimo veiksmų.

71 — Žr. Austrijos vyriausybės rašytinių pastabų 8 ir paskesnius punktus.

72 — 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Skalka* (C-160/02, Rink. p. I-5613) 26 ir 30 punktai.

nepakankamos pensijos atveju ja siekiama užtikrinti pragyvenimo minimumą, ja taip pat įgyvendinamas teisėtas socialinės politikos tikslas.

poveikį turi būti atsižvelgta, galiausiai matyti ir iš to, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tai nustatyti aiškiai prašo savo trečiuoju prejudiciniu klausimu. Šį prašymą reikia patenkinti. Todėl toliau reikia įvertinti šių dviejų instrumentų sąveiką.

— Priemonių tinkamumas nustatytam tikslui įgyvendinti

Trūksta nuoseklumo, nes supainiojamos skirtingos socialinės politikos priemonės

Dėl sąveikos tarp pensijos padidinimo ir kompensacinės priemokos

— Skirtingas šių priemonių teisinis pobūdis

92. Trečiuoju klausimu klausiama, ar galima pateisinti nevienodą požiūrį atsižvelgiant į kompleksinę pensijos padidinimo ir kompensacinės priemokos sąveiką. Kaip jau buvo minėta [73], iki šiol Teisingumo Teismas, vertindamas konkrečios socialinės politikos priemonės poveikį, nesutiko atsižvelgti į tos draudimo sistemos kitą teigiamą poveikį, kuris kompensuoja jos trūkumus. Vis dėlto, nors pensijos padidinimas ir kompensacinės priemokos mokėjimas iš esmės yra du skirtingi nacionalinės socialinės politikos instrumentai, kurių poveikis senatvės pensijoms skirtingas, tarp jų, kaip įtikinamai išdėstė Austrijos vyriausybė [74], yra tam tikras sąveikos ryšys, į kurį turi būti atsižvelgta tikrinant pateisinimo galimybę. Kad į kompensacinės priemokos

93. Abejonių dėl šių abiejų priemonių tinkamumo, ypač dėl jų nuoseklumo įgyvendinant atitinkamus tikslus, pirmiausia kyla todėl, kad skiriasi jų teisinis pobūdis ir jos negali savaime viena kitos pakeisti.

94. Iki šiol sprendimuose *Teuling* [75] ir *Molenbroek* [76] Teisingumo Teismas pripažino, kad nacionalinė priemokų mokėjimo tvarka, kuri teisės turėtojui užtikrina tinkamą pragyvenimo minimumą ir pagal kurią išimties tvarka išmokos neskiriamos tokiais atvejais, kai pareiškėjas turi pakankamai pajamų, pavyzdžiui, sutuoktinio, iš principo suderinama su Direktyva 79/7, ir netgi tada, kai tokią

73 — Žr. šios išvados 73 punktą.

74 — Žr. Austrijos vyriausybės rašytinių pastabų 11 ir paskesnius punktus. Be to, žr. 2009 m. rugsėjo 24 d. Austrijos *Verfassungsgerichtshof* sprendimo p. 34, kur jis teigia, kad, „tikrinant pensijų sistemos reglamentavimo atitikį Konstitucijai, prireikus turi būti atsižvelgta ir į kompensacinę priemoką kaip integruotą privalomo socialinio draudimo pensijų sistemos dalį“.

75 — 38 išnašoje minėtas Sprendimas *Teuling*.

76 — 27 išnašoje minėtas Sprendimas *Molenbroek*.

priemoką dažniau gauna vyrai negu moterys [77]. Vis dėlto reikia nurodyti, kad tai visada yra priemonė, kuria siekiama užtikrinti, kad teisės turėtojas gautų socialinio minimumo dydžio pajamas [78]. Vadinasi, šios priemonės iš esmės yra socialinės paramos pobūdžio. Pagrįsdamas šio tikslo teisėtumą, Teisingumo Teismas nurodė, kad „socialinio minimumo dydžio pajamų užtikrinimas yra integruota valstybių narių socialinės politikos dalis ir jos turi atitinkamą veiksmų laisvę numatydamos šių apsaugos priemonių pobūdį ir konkrečias jų įgyvendinimo detales“ [79].

95. Priemokų mokėjimo tvarka, kurią Teisingumo Teismas nagrinėjo tose bylose, turi panašumų su ginčijama kompensacine priemoka tiek, kiek ji taip pat yra socialinės paramos pobūdžio. Nagrinėjamu atveju, nurodant šią teismo praktiką, geriausiu atveju būtų galima pateisinti kompensacinės priemokos panaikinimą dėl pakankamų sutuoktinio pajamų, kaip antai ieškovės pagrindinėje byloje situacijoje, bet ne tai, kad mažiausių pensijų gavėjams netaikomas specialus pensijos koregavimas, kuris čia nagrinėjamas. Vadinasi, negalima pirmiau nurodytos teismo praktikos tiesiogiai perkelti ir taikyti pagrindinei bylai.

96. Kitaip tariant, remiantis šia teismo praktika, tam tikromis aplinkybėmis pakankamų finansinių lėšų buvimu galima pateisinti kompensacinės priemokos panaikinimą, tačiau ne atsisakymą taikyti specialų pensijos koregavimą, nes pastaroji priemonė yra ne socialinės paramos, o visai kito teisinio pobūdžio.

— Negalimumas sukeisti priemonių

97. Kad šioms priemonėms trūksta nuoseklumo, rodo ir skirtingi jų reguliavimo tikslai, o tai papildomai pagrindžia teiginį, kad jos negali savaime viena kitos pakeisti.

98. Atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo argumentus, kyla abejonių, ar iš viso neproporcingas referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimas gali būti objektyvus pateisinimo pagrindas. Juk iš esmės šios priemonės tikslas – pasiekti, kad daugiau pensijos gavėjų galėtų pasinaudoti kompensacine priemoka,

77 — 38 išnašoje minėto Sprendimo *Teuling* 14 punktas ir 27 išnašoje minėto Sprendimo *Molenbroek* 20 punktas.

78 — Žr. 27 išnašoje minėto Sprendimo *Molenbroek* 14 punktą.

79 — Ten pat, 15 punktas.

o ne tai, kad jiems būtų taikomas specialus pensijos koregavimas. Remiantis Austrijos vyriausybės duomenimis, nacionalinis įstatymų leidėjas šia priemone siekė, kad pensijos gavėjai, kurių pajamos tik šiek tiek didesnės už referencinį tarifą, dėl mažesnio šių pensijų koregavimo patektų į specialiai padidinto referencinio tarifo taikymo sritį ir galiausiai gautų kompensacinę priemoką [80]. Nors ši socialinės politikos priemonė ir yra teisėta, tačiau ji vis tiek nepaaiškina, kodėl mažiausių pensijų gavėjams iš viso netaikomas specialus pensijos padidinimas, jei atsižvelgsime į tai, kad kompensacinėmis priemonėmis ir pensijos koregavimo instrumentais iš tikrųjų įgyvendinami skirtingi socialinės politikos tikslai, kuriuos vieną nuo kito reikia atskirti [81].

99. Kitaip tariant, kadangi ginčijamu pensijos koregavimu iš esmės specialiai padidinamas referencinis kompensacinės priemokos tarifas, tačiau kartu atsisakoma mažiausioms pensijoms, kitaip negu kitoms, taikyti specialų padidinimą, tokiu pensijos koregavimu iš esmės į vieną suplakamos priemonės, kurių socialinės politikos tikslai skiriasi. Nagrinėdamas pensijos koregavimo sistemą, tai taip pat nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [82]. Atsižvelgiant į nustatytų tikslų skirtingumą ir vertinant nuoseklumo aspektu, neįmanoma vienos socialinės politikos priemonės panaikinimo objektyviai pateisinti tuo, kad vietoj jos taikoma kita socialinės politikos priemonė.

— Netinkamumas įgyvendinti perkamosios galios išlaikymo tikslą

100. Nepaisant to, reikia atsižvelgti į tai, kad kompensacinės priemokos prie senatvės pensijos naudojimas kitu tikslu galiausiai nepanaikina nepalankesnės moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjų padėties, nes dėl kitų pensijos gavėjos pajamų ir bendrame namų ūkyje gyvenančio sutuoktinio pajamų įskaičiavimo kompensacinė priemoka ir vėl netaikoma. Dėl tokio kompensacinės priemokos neskyrimo nepalankesnė moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjų padėtis, palyginti su kitų pensijos gavėjų grupių padėtimi (didesnių pensijų gavėjai ir vyriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjai), netgi dar labiau pablogėja. Moteriškosios lyties mažiausių pensijos gavėjų patiriamo neigiamo poveikio mastą, remdamasi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo duomenimis, jau nurodžiau savo pastabose dėl antrojo

80 — Žr. Austrijos vyriausybės rašytinių pastabų 11 punktą.
81 — Žr. šios išvados 90 ir paskesnius punktus.
82 — Žr. nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 16 punktą.

prejudicinio klausimo [83]. Taigi net ir tada, kai valstybėms narėms suteikta pakankamai didelė veiksmų laisvė [84], kyla abejonių, ar referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimas, kaip antai numatytas ginčijamame reglamentavime, yra tinkama priemonė siekiant išlaikyti moteriškosios lyties mažiausių pensijų gavėjų perkamąją galią.

— Reglamentavimo nebūtinumas

101. Nepaisant to, dėl tokios nepalankesnės padėties kyla abejonių, ar pensijos koregavimas taikant socialinio diferencijavimo principą ir taip siekiant išlaikyti senatvės pensijų perkamąją galią yra būtinas, nes, kaip įtikinamai tvirtina Komisija [85], šis tikslas lygiai taip pat būtų įgyvendintas ir tada, jei vienoda procentine dalimi būtų padidintos visos, tiek mažesnės, tiek ir didesnės už referencinį kompensacinės priemokos tarifą pensijos. Tokia priemonė leistų įgyvendinti nustatytą tikslą ir iš viso nesukeltų nevienodo požiūrio.

102. Apibendrinant reikia pripažinti, kad pensijos indeksavimo didesnis neigiamas poveikis moteriškosios lyties pensijos gavėjams negali būti pateisintas ir neproporcingu referencinio kompensacinės priemokos tarifo padidinimu.

2. Tarpinė išvada

103. Iš to, kas išdėstyta, darau išvadą, kad pagrindinės bylos situacija yra netiesioginė diskriminacija dėl lyties, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 79/7 4 straipsnio 1 dalį.

83 — Žr. šios išvados 72 ir paskesnius punktus.

84 — Kad valstybės narės, vykdydamos socialinę politiką, turi didelę veiksmų laisvę, jau buvo nurodyta šios išvados 61 punkte. S. Prechal (ten pat, minėta 29 išnašoje, p. 87) teigia, kad, atsižvelgiant į vienodo požiūrio į moteris ir vyrus reikšmę, argumento, kad reglamentavimo leidėjo tikslas yra viršesnis už šį principą, nacionaliniai teismai neturėtų vertinti kaip pakankamo. Atvirkščiai, autorė reikalauja griežtai vertinti pateisinimo klausimą.

85 — Žr. Komisijos rašytinių pastabų 44 punktą.

VII — Išvada

104. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Oberster Gerichtshof* pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. 1978 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyvos 79/7/EEB dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo nuoseklaus įgyvendinimo socialinės apsaugos srityje 4 straipsnis aiškintinas taip, kad šios normos 1 dalyje įtvirtintas diskriminacijos draudimas taikomas ir privalomojo pensinio draudimo sistemoje numatytam kasmetiniam pensijos koregavimui (indeksavimui).

2. Direktyvos 79/7 4 straipsnis aiškintinas taip, kad pagal jį draudžiama nacionalinė nuostata dėl kasmetinio pensijos koregavimo, pagal kurią tam tikrai mažiausių pensijų gavėjų grupei numatytas potencialiai mažesnis pensijos padidinimas nei kitiems pensijos gavėjams, jeigu toks reglamentavimas turi neigiamų pasekmių 25 % vyriškosios lyties pensijos gavėjų, palyginti su 57 % moteriškosios lyties pensijos gavėjų, nebent tai galima pateisinti objektyviais veiksniais, kurie neturi nieko bendra su diskriminacija dėl lyties.

3. Bet kuriuo atveju nepalankesnė moteriškosios lyties pensijos gavėjų padėtis kasmetinio jų pensijos padidinimo atveju negali būti pateisinama mažesniu pensiniu amžiumi ir (arba) tuo, kad moteriškosios lyties pensijos gavėjai gauna pensijas ilgesnį laiką, ir (arba) tuo, kad buvo neproporcingai padidintas referencinis socialinės teisės normose numatytų minimalių pajamų tarifas (referencinis kompensacinės priemokos tarifas), jei nuostatose dėl socialinės teisės normose įtvirtinto minimalių pajamų užtikrinimo (kompensacinė priemoka) numatytas kitų asmeninių pensijos gavėjo ir bendrame namų ūkyje su juo gyvenančio sutuoktinio pajamų įskaitymas, o kitų pensijos gavėjų atveju pensija padidinama neįskaičiuojant kitų asmeninių pensijos gavėjo arba jo sutuoktinio pajamų.